

Romano džaniben

časopis romistických studií | 1 | 2016

Recenzovaná část

Studie a materiálové studie

Život a putování Cikána² Jiřího Kloro po Čechách do roku 1750

Abstract:

In 1545, the practice of ousting Gypsies from the territory of Bohemia was introduced and in 1689 Gypsies were declared outlaws on the Bohemian territory (in Moravia they were ousted since 1538, and outlawed in 1701 at the latest). Despite the fact that the following period was marked by the intensification of persecution measures applied to them, Gypsies continued to be present on the two territories. In Moravia, Štěpán Daniel, a Gypsy blacksmith, and his family lived on the Kaunitz earldom in Uherský Brod since 1698. In 1718, the Moravian Royal Tribunal has decided that Daniel and his family should no longer be considered Gypsies and allowed them to be „tolerated“ in the Moravian land – their presence was since then not seen as a transgression of the anti-gypsy measures.

The text presents the case of the only so far known „tolerated“ Gypsy on the Bohemian territory, Jiří Klor and his family. Klor was born around 1715 in Náchod, his mother was executed in 1728 in Polička. Klor lived on the Bohemian territory, supporting himself and his family as a field watchman and a healer. In 1750 Klor and his family were detained in Southern Bohemia. After the closure of the official investigation, the empress Maria Theresia extracted his case from the anti-gypsy measures declaring Klor a „former Gypsy“ making an honest livelihood.

Key words:

Gypsies, Roms, 18th century, Bohemia, Moravia, history, migration, persecution, tolerated Gypsies, Maria Theresia

1 Historik a archivář PhDr. Jiří Hanzal působí jako nezávislý badatel. E-mail: hanzal@bluewin.ch

2 Pro období raného novověku používám termínu Cikáni. Přenášení moderních pojmů a konceptů identity v historické práci do předmoderní doby se již před delší dobou ukázalo jako sporné. V historickém kontextu je nezbytné zachovat jazyk a dikci jednotlivých dokumentů. Jinak by mohly vznikat problémy nejenom při heuristice, ale zejména při interpretaci pramenů (viz Hanzal 2004: 6; cituji zde dle vyjádření Pavla Himla k vydání knihy Cikáni na Moravě pro Nakladatelství LN z 23. května 2003; k problematice viz též Nečas 2000: 239; Miklušáková 1998: 315).

1. Úvod

O Cikánu Jiřím Klorovi jsem psal stručně už ve svých starších pracích (Hanzal 1979b: 91, 193; Hanzal 2004: 57–58, 130, 150). Protože jsem objevil další prameny, rozhodl jsem se o něm napsat podrobněji. V předložené studii se zabývám putováním Jiřího Klora a jeho rodiny po Čechách v letech 1749–1750 a pokusem o rekonstrukci jeho životních osudů v předcházejícím období. Pro pochopení jeho situace nastiňuji stručně dějiny Cikánů v Čechách do poloviny 18. století.

2. K dějinám Cikánů v Čechách do poloviny 18. století

Dějiny cikánského etnika v českých zemích jsou zpracovány nerovnoměrně. Systematicky byly zpracovány dějiny Cikánů na Moravě (pro období raného novověku a předkládaný článek viz Hanzal 1979b, 1995, 2004). K dějinám Cikánů v Čechách existují zatím pouze dílčí studie (Pánek 1974, 1978; Procházková 1996; Dibelka 2006; Himl 2005, 2007). Pro Slezsko – až do roku 1742 zemi České koruny – jsou zpracovány první stručné přehledy (Hanzal 2005, Ptak 2005). Studiu demografie cikánského obyvatelstva v českých zemích nebyla pro období raného novověku doposud téměř věnována pozornost. V základním souborném díle, *Dějínách obyvatelstva v českých zemích*, pojednal Eduard Maur (Fialová et al 1996: 73) přítomnost cikánské populace ve sledované oblasti na necelých pěti řádcích. Prvním příspěvkem k odstranění tohoto bílého místa v historickém bádání je práce Jiřího Hanzala (2016) pro období 17. a 18. století.

První údaj o Cikánech z českých zemí pochází z roku 1399, kdy je v Popravčí knize pánů z Rožmberka zmíněn „Cikán černý, Ondřejov pacholek“ (Lesný 1934: 609). Není však jisté, zda to nebyla pouze přezdívka. Nejstarším prokázaným záznamem o pobytu Cikánů v Čechách je kronikářská zpráva ve Starých letopisech českých vztahující se k roku 1416, že „také toho léta vláčili se Cikáni po české zemi a lidi mámili“ (Palacký 1829: 23; záznam se však jistě vztahuje k roku 1417). Znovu jsou Cikáni doloženi až v roce 1481, kdy se objevili v Kutné Hoře (Winter 1892: 132) a v Praze (Palacký 1829: 223), a v roce 1491 v okolí Loun (Lůžek 1977: 243–246). Roku 1523 opět navštívili Prahu (Palacký 1829: 462). Josef Svátek nařkl Cikány mj. ze zhárství. Dle Svátka tak měli, podle záznamů současné kroniky, roku 1536 založit požár, který zničil Hradec Králové. Svátek dokonce předpokládal, že Cikáni byli i původci požáru, který 2. 6. 1541 způsobil velké škody na Malé Straně a Hradčanech včetně královského hradu (Svátek 1879: 282–283). Tato jeho tvrzení jsou vymyšlená, problémem je ovšem velké rozšíření a akceptance Svátkova tvrzení.³

3 Dotaz „požár praha cikáni 1541“ přináší v Google 863 dokumentů, které je přejímají: od serveru referaty-seminarky.cz přes populární naučnou historickou literaturu, diplomové práce, politologický časopis e-Polis až po mnohá – zjevně ultrapravicová – diskusní fóra, např. stránka Nenechme to tak!!! Historie a původ Romů. Tématu jsem věnoval přednášku „Byli Cikáni zháři a tureckými špióny? K otázce tvoření mýtů a legend“ (Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně 7. 12. 2010; rozšířená a aktualizovaná verze: Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích 27. 4. 2015. Text přednášky připravuji do tisku).

Ferdinand I. nařídil v roce 1545 vyhnání Cikánů z Čech (Jamnická-Šmergllová 1955: 44). Proti Cikánům bylo zřejmě zcela běžně užíváno hrubého násilí a mnohé místní soudy s nimi učinily krátký proces. Ferdinand I. přikázal v patentu z 20. 1. 1556, že Cikáni, zvláště pak ženy a děti, nemají být ihned utopeni nebo jinak bídě sprovedeni ze světa, nýbrž že mají být uvězněni a má jich být využito jako pracovních sil (d'Elvert 1859: 114).

Ani opakovaná nařízení Ferdinanda I. nezabránila pobytu Cikánů v Čechách. V poslední třetině 16. století stoupala v zemi rapidně zločinnost, přičemž mnohé činy loupeživých rot byly svalovány na Cikány. Císař Rudolf II. proto vydal 25. 5. 1588 mandát o Cikánech. Nařídil brandýskému hejtmanovi Janu Cingulínovi z Opočna ihned shromáždit Cikány z celého brandýského panství a vyhnat je. Dále nařídil, aby jim nikdo neposkytl stanoviště, dostanou-li se na kterákoliv panství v zemi (Lůžek 1977: 243–246). Koncem 16. století se množily zprávy o přítomnosti Cikánů v Čechách. Kronika města Loun zaznamenala k roku 1595 příchod 70 Cikánů do Čech, z Děčína pochází záznam o průchodu 81 Cikánů do Saska. V roce 1604 oznámili hejtmani kouřimského kraje pohyb velkého množství „lotrů, paličů, škůdců a zhoubců zemských i Cikánů“. O příchodu Cikánů do Kutné Hory v letech 1607 a 1626 se ve své kronice zmínil Mikuláš Dačický z Heslova (Nečas 1991: 19; Nečas zde však bohužel necituje prameny). Když všechna dosavadní nařízení nedosáhla očekávaných výsledků, byli Cikáni v Čechách postaveni mimo zákon. České místodržitelství je 2. 10. 1689 prohlásilo za psance (*vogelfrei*) – téměř 200 let po tom, co byli v letech 1497 a 1500 za psance prohlášeni v Říši; měli do tří dnů opustit zemi (Hanzal 1995: 27; Himl 2007: 155, 159–165).⁴ Dne 23. 12. 1692 nařídilo místodržitelství krajským hejtmanům chytat Cikány a trestat je oběšením a fyzickými tresty (Procházková 1992: 312). Nevím, zda je možno zobecňovat; na Moravě se však v prosazování obdobných patentů v praxi projevovala značná nejednotnost. Každodenní správní a soudní praxe v pronásledování Cikánů zde byla mírnější, než vyžadovala nařízení patentů; i sám panovník ad hoc rozhodoval jinak.

Cikáni neustále přecházeli, přes veškeré zákazy, z jedné země do druhé. Vyhledávali zřejmě území, kde byla míra perzekuce nižší. K varování Cikánů před vstupem do země byly na různých místech vztyčeny varovné tabule s vyznačenými tresty postihujícími Cikány; pro Čechy to bylo nařízeno patentem císaře Josefa I. z 20. 5. 1706 (Procházková 1992: 312). Patentem Josefa I. z 26. 8. 1709 byla Cikánům dána možnost žádat o milost.⁵

Císař Karel VI. sjednotil patentem z 22. 1. 1726 zákony upravující postup vůči Cikánům v dědičných habsburských zemích. I nadále mělo platit, že Cikáni

4 Procházková (1992: 312) uvádí nařízení českého místodržitelství krajským hejtmanům, jímž se Cikáni prohlašují za psance, mylně ke 2. 8. 1689.

5 MZA Brno, fond B 17 – Místodržitelství. Patenty 1628–1880, sign. Z 1, cirkulář moravského královského tribunálu z 6. 9. 1709.

jsou psanci a směji být beztrestně zastřeleni. Kdyby utíkali a nemohli být při útěku dopadeni, nebo se bránili a nechtěli se vzdát, měli být zastřeleni nebo jinak zabiti. Kdyby však mohli být dopadeni, měli být uvězněni. Dospělí muži měli být oběšeni. Dostatečně silným chlapcům mladším osmnácti let i všem dospělým ženám mělo být uřezáno ucho, navíc měli být vymrskáni. Poté měli být navždy vypovězeni ze všech dědičných zemí. Před vypovězením s nimi měl být u příslušného hrdelního práva sepsán revers, že se nevrátí do země. Chlapci mladší osmnácti let a ženy, kteří se provinili ještě nějakým jiným prohřeškem, měli být kromě výše uvedených sankcí navíc trestáni podle práva. Cikánští chlapci měli být při druhém dopadení potrestáni uřezáním druhého ucha a vymrskáním a opět vypovězeni ze země. Dospělé Cikánky, u nichž při prvním či druhém dopadení bylo zjištěno, že již měly uřezané jedno nebo obě uši nebo měly na zádech vypálené znamení trestu, měly být jako nenapravitelné bez rozdílu sťaty mečem. Cikánům odsouzeným k trestu smrti však nemělo být bráněno požádat císaře o milost prostřednictvím královské apelační rady (reskript Karla VI. o způsobech trestání cikánské potulky z 22. 1. 1726 – viz Procházková 1992: 312).⁶ Od dvacátých let 18. století docházelo k tzv. vizitacím – prohledávání jednotlivých krajů, případně koordinovaně v celé zemi, za účelem dopadení toulajících se Cikánů. Tyto vizitace byly prováděny za účasti vojska, myslivců a hajných, někdy také poddaných (Hanzal 2004: 52).

D'Elvert se domníval, že osvícenství přineslo racionalističtější přístup k řešení mnohých problémů a že si celkový vývoj vyžádal humánnější postup i v otázce Cikánů. Předzvěstí údajného mírnějšího řešení měl být reskript Marie Terezie z 25. 9. 1744 (d'Elvert 1859: 131; na Moravě byl vyhlášen dekretem moravského královského tribunálu z 30. 9. 1744). Podle něj se země již neměly zbavovat Cikánů tak, že by zde byli vyvražďováni. Nadále měli být pouze vyháněni ze země. Avšak záhy nato vydala Marie Terezie další nařízení dvorským dekretem z 29. 11. 1749.⁷ Cikáni měli být při prvním vstupu do země posláni mimo hranice země. V případě druhého vstupu měli být muži i ženy, jakož i dostatečně vzrostlí cikánští hoši vymrskáni katem, na těle jim mělo být vypáleno písmeno R (*relegatus* – vypovězený) a po sepsání přísežného reversu měli být vykázáni ze země. Při třetím vstupu měli být cikánští muži a dostatečně silní hoši oběšeni, ženy sťaty mečem.

Postoj většinové společnosti k Cikánům se postupně měnil. Zpočátku byli přijímáni velmi příznivě jako, jak sami uváděli, křesťanští poutníci – Egypťané, z Malého Egypta. Časem se vůči nim prohlubovala nedůvěra, rozšiřovalo se – nikdy nedokázané – podezření ze špehování pro Turky. Roku 1497 byli Cikáni prohlášeni v Říši za psance (*vogelfrei*) – bezprávné osoby, které mohly být beztrestně zabity;

6 Pro Moravu viz MZA Brno, B 17, Z 1 – patent moravského královského tribunálu z 8. 3. 1726. Pro Slezsko viz d'Elvert 1859: 128–130.

7 Pro území Moravy byl publikován na Moravě tištěným patentem moravské reprezentace a komory z 1. 12. 1749. MZA Brno, fond C 4 – Tribunál. Sbírka normálí, č. 1223.

začali být vypovídáni z území Říše. Od 16. století existovala cílená politika potírání tuláků (dnes je interpretována jako součást procesu tzv. sociálního disciplinování). Od roku 1545 byl Cikánům zakázán pobyt v Čechách a začali být vykazováni ze země. Během třicetileté války nebyla vydávána žádná nařízení. Po jejím skončení země pokračovaly v zákrocích proti Cikánům: zákaz pobytu, vyhánění do sousedních zemí, hlavně do Polska. V okolních státech byla praktikována tatáž praxe. Jednotlivé státy proto Cikány, mnohdy tajně a za pomoci vojska, vysídlovaly do sousedních států. Roku 1689, tedy téměř o 200 let později než v Římské říši, byli Cikáni prohlášeni v Čechách za psance. Proticikánská nařízení, v podstatě obdobná v Říši i v českých zemích, se neustále zostřovala. K velké změně – k mírnějšímu zacházení s Cikány – došlo až za vlády Josefa II. od roku 1782 (Hanzal 2004: 64).

Proč došlo od 16. století ke změně přístupu k Cikánům? Období raného novověku bylo dobou vzniku moderního, teritoriálního státu, který chtěl v prohlubující se míře získat kontrolu nad obyvatelstvem. Neusedlé obyvatelstvo, nezapadající do rámce stavovského rozdělení společnosti, se stávalo stále větším problémem. Byl na ně vyvíjen rostoucí nátlak. Usedlé obyvatelstvo mělo strach z cizího elementu. Cikáni byli mezi neusedlým obyvatelstvem specifickou skupinou. Byli jiní, už proto byli podezřelí. Přecházeli neustále z jedné země do druhé – vyhledávali zřejmě území, kde byla míra perzekuce nižší. Stálé přecházení jim vyneslo mj. podezření ze špionáže pro Turky. Cikáni neměli žádného pána, což byl problém. K pronásledování Cikánů však nedocházelo z rasových důvodů. Byli pronásledováni pro „cikánský“, tj. kočovný způsob života. Když se ho vzdali, nebyli nadále považováni za Cikány. Nesdílím ojedinělý názor Jaroslava Pánka (2003: 347) o tzv. prvním romském holocaustu. K názoru „o (zamýšlené) genocidě či vyhubení romského etnika v habsburské monarchii“, které Pánek nazývá „prvním romským holocaustem“, se kriticky vyjadřuje i Pavel Himl (2005: 39–42).

3. Osudy Jiřího Klora

V Čechách a na Moravě se objevovalo hodně Cikánů z Německa, z Uher, částečně i z Polska. Dobové dokumenty je označovaly jako tzv. cizí – německé, případně uherské – Cikány, na rozdíl od českých Cikánů, což byli zřejmě takoví, kteří se pohybovali hlavně na území Čech a Moravy. Této otázce však musí být věnována speciální pozornost. Pro ukázkou uvádím zápis z matriky narozených z Netolic z 9. 8. 1696, kde je na místě bydliště otce uveden údaj „czykána Českého“.⁸

Ne všichni Cikáni však byli v českých zemích pronásledováni. Jak jsem prokázal, mohli být totiž za určitých okolností vyňati z platnosti proticikánského zákonodárství, tzv. tolerování. Prvním z těchto tolerovaných Cikánů byl na Moravě Štěpán Daniel,

8 SOA Třeboň, Matriční kniha narozených, oddaných a zemřelých římskokatol. farního úřadu Netolice, 3, 1686–1709.

který žil od roku 1698 na kounickém panství Uherský Brod (Hanzal 1979b: 48–68; 1995: 25–48; 2004: 65–93). Na Moravě však žily trvale či delší dobu další cikánské rodiny. Na jihovýchodní Moravě to byly rodiny Ištvánů (první zpráva k roku 1706 – Hanzal 2004: 77–78, 89–90, 93, 103–104, 143), Holomků (1737 – Hanzal 2004: 53–54, 93, 116, 131) a Malíků (1769 – Hanzal 2004: 93).⁹ Na panství Černá Hora žil v letech 1743–1766 František Růžička-Rosenberger (Hanzal 1979b: 91–93; 2004: 61–63, 130, 134–135, 150; nové údaje o Růžičkovi viz Hanzal 2016: 172–175).

Pro území Čech a Slezska nejsou na rozdíl od Moravy zatím známi žádní tolerovaní Cikáni, o příležitostných průchodech Cikánů Čechami víme převážně jen z protokolů vyhotovovaných u městských soudů po jejich zadržení a z rozsudků Apelačního soudu v Praze (Procházková 1992: 307–409). Pavel Himl (2005) však právem upozorňuje na úskalí mechanické aplikace a kvantifikace rozsudků. Eva Procházková (1996: 155) tvrdí, že „... jsou moravské poměry atypické tím, že se [...] na některých místech usazovaly romské rodiny sporadicky již od 17. století.“ Nevím však, co by – kromě blízkosti Horních Uher, kde žilo hodně Cikánů – mělo zdůvodňovat jedinečnost Moravy, co se týče usídlování Cikánů.

Domnívám se, že prvním Cikánem, u něž lze zatím prokázat dlouhodobý pobyt v Čechách, je Jiří Klor. V dřívějších publikacích jsem na základě ne zcela zřetelných kopií archivních pramenů přepsal jeho jméno jako Jiří Khor. Revizí dosavadních a rozbořem nově objevených dokumentů jsem zjistil, že jsem jméno dříve špatně četl a zkoumaný Cikán se jednoznačně jmenoval Jiří Klor. Ani toto jméno se nevyskytovalo u jiných Cikánů v Čechách, na Moravě ani v německých zemích. Příjmení Klor vzniklo s největší pravděpodobností z původního jména Klar. Utvrzuje mě v tom skutečnost, že v osvědčení městečka Velešína o pobytu Jiřího Klora je v jako jediném dokumentu uvedeno jméno Georg Clarr.¹⁰ Z původního Clar, Klar došlo pravděpodobně přesmyčkou samohlásky *a* na *o* ke změně na Klor.

3.1 Úřední údaje z roku 1750 o Jiřím Klorovi¹¹

17. 2. 1750 byl do Jihlavy v Markrabství moravském dodán z Polné v Českém království Cikán Jiří Klor s rodinou. V jeho případě zavládly značné rozpaky, jak s ním naložit. To vyplývá z listu jihlavského krajského hejtmana, rytíře Jana Josefa Kornrittera von Ehrenhalm, z 20. 2. 1750 s přílohami moravské královské reprezentaci a komoře,¹² nejvyššímu zemskému správnímu úřadu v Markrabství

9 U Ištvánů a Malíků neuvádím pro zjednodušení údaje z prací Hanzal 1979b, 1995.

10 MZA Brno, fond B 1 – Gubernium, sign. Z 10/1, Cikáni 1701–1785, kart. 2181, příloha F k listu jihlavského krajského hejtmana z 20. 2. 1750 – osvědčení městečka Velešína o pobytu Jiřího Klora z 11. 10. 1749.

11 Pro větší názornost je k článku připojena tabulka č. 1: Přesuny Jiřího Klora a jeho rodiny po zadržení v Černovicích.

12 MZA Brno, fond B 1 – Gubernium, sign. Z 10/1 – Cikáni 1701–1785, kart. 2181: čj. 525.

moravském.¹³ K případu očividně nejsou dochovány všechny prameny. Na základě různých zmínek v dochovaných, ale i v komplementárních pramenech však lze osudy Jiřího Klora do jisté míry rekonstruovat.

Někdy před 20. 1. 1750 byl v městečku Černovice (poddanské městečko; historická země Čechy, dnes okr. Pelhřimov) nebo v jeho okolí za neznámých okolností zadržen Cikán Jiří Klor s manželkou a čtyřmi dětmi. Důvodem zadržení byla jistě jeho příslušnost k cikánskému etniku. Z Černovic byli dodáni do vězení v Jindřichově Hradci, tehdejším sídle krajského úřadu Bechyňského kraje. Zde pak – jistě u městského soudu – byl Klor podroben útrpnému výslechu (něm. *scharfes Examen*). Výslechový protokol se nezachoval. Kromě obvyklých otázek – jméno, věk, kudy se pohyboval, zda byl již dříve ve vězení apod. – byla podle mého názoru nejdůležitější otázka, kde před svým zadržením žil. Na základě Klorovy výpovědi bylo rozhodnuto, že má být poslán postrkem do své vlasti, na Moravu.¹⁴ Později, při výslechu u městského soudu v Jihlavě 18. 2. 1750, Klor vypověděl, že v Jindřichově Hradci stejně jako zde v Jihlavě uvedl, že celý svůj život žil v Čechách.¹⁵ Jak je možno tento rozpor vysvětlit?

Josefinský hrdelní řád (Josephina) do podrobností stanovil, jak musí být veden proces. Domnívám se, že Klor zřejmě při útrpném výslechu kladně odpověděl na otázku, zda předtím žil na Moravě. Co vlastně byl onen útrpný výslech? Josephina, Art. VI „Jak pořádný examen s zjistencem konati se má“, stanovila, že „něchtělby pak zjistenec [pozn. J.H.: *inquisit*, tedy vyslýchaný] na ty jemu předestřené otázky [...] odpovídati, [...] může právo takového s ostrou pohružkou k tomu přidržeti“. Tento případ řešila Josephina v Art. XVI „O právu útrpném“, ve kterém stanovuje přesný postup takové pohružky, jakož i stupně mučení, mělo-li k němu dojít.¹⁶

Nevím, jakou formou byl zmíněný útrpný výslech Jiřího Klora veden, zda byl dle ustanovení Josephiny pouze napomenut či skutečně fyzicky mučen. Protože byl následně vyhoštěn na Moravu, musel se jistě přiznat, že tam žil. Jinak by muselo jindřichohradecké právo žádat Apelační soud v Praze o naučení. To však není doloženo. Snad by bylo možno najít doplňující podrobnosti v účetních knihách

13 Královské reprezentace a komory byly v letech 1749–1763 nejvyššími zemskými správními orgány v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Původní instituce (české místodržitelství, moravský tribunál a slezský vrchní úřad) byly jako stavovské orgány zbaveny kompetence a nahrazeny byrokratickým centralistickým úřadem s politickou a finanční agendou (Hledíková, Janák, Dobeš 2005: 129).

14 MZA Brno, fond B 1 – Gubernium, sign. Z 10/1 Cikáni 1701–1785, kart. 2181: příloha B k listu jihlavského krajského hejtmána z 20. 2. 1750 – Postrkový list Bechyňského kraje z 20. 1. 1750.

15 Tamtéž, příloha C k listu jihlavského krajského hejtmána z 20. 2. 1750 – Protokol o výslechu Jiřího Klora u městského soudu v Jihlavě dne 18. 2. 1750.

16 *Constitutio criminalis Josephina = Geho Milosti Římského Cýsaře Vberského a Českého Krále ec. JOZEFFA Prwnjho. Arcy-Knjžete Rakauského ec. Pána nasseho Negmilostiwégssýho. Nowé Práwo Vtrpné a Hrdelnj pro Králowstwýj České Margabstwýj Morawské a Knjžetctwýj Slezské. Wytisštěno w Praze: V Dědičůw Jana Karla Gerábka skrze Jana Adama Cecynkara Faktora, 1708; Pánek 1984: 706.*

města Jindřichova Hradce. Útrpný výslech musel totiž provádět kat. Město Jindřichův Hradec v 16.–18. století nemělo vlastního kata, muselo ho objednat z Tábora nebo Českých Budějovic a uhradit náklady spojené s jeho cestou do Jindřichova Hradce.

Použití mučení při výslechu Cikánů je doloženo z konce 16. století, roku 1578 v Prostějově a Olomouci (Hanzal 1979a: 11; 1979b: 33–35; 2004: 29–37) a 1588 v Brandýse n. Labem (Lůžek 1977: 243–246). Výslech Jiřího Klora v Jindřichově Hradci za případného použití tortury, pokud by se podařilo jej potvrdit, by tedy byl prvním takovým případem pro období 17. a 18. století, s nímž jsem se ve své badatelské praxi setkal. Absenci tortury při výsleších cikánských kočovníků zmiňuje i Procházková. Pokud bylo nutno použít donucovacích prostředků, používaly soudy běžného násilí, především ran karabáčem. Tak například Cikánka Voršila Krásná, jinak Lída Hrušková, též Růžičková, roku 1751 v Chrudimi popřela, že přestoupila hrdelní revers sepsaný s ní v Libáni a nechtěla přiznat, kde jí bylo vypáleno písmeno R. Měla být vyšetřována a zapírala-li by, mělo být použito karabáče (Procházková 1992: 395, 484, 486).

Na základě Klorovy výpovědi bylo tedy rozhodnuto, že má být poslán postrkem do své údajné vlasti, na Moravu. Otázce postrku se věnovala Zdeňka Stoklásková (2013). Eva Procházková uvádí praxi při vypovídání Cikánů z českých či dědičných zemí podle § 30 Koldínových městských práv. Doprovod („konvoj“) pro odsouzené poskytoval buď městský soud (pak byl vypovězenec většinou doveden k nejbližšímu městu a ponechán osudu) nebo přepravu zajišťoval konvoj, který dávali k dispozici krajští hejtmani. Ten měl Cikány vyvést na nejbližší hranici (Procházková 1992: 323). V Klorově případě vydali postrkový list 20. 1. 1750 v Jindřichově Hradci dva hejtmani Bechyňského kraje, hrabě František Václav Caretto Millesimo a Jan Václav Bechyně z Lažan. Nařídili dodat Jiřího Klora pod dobrou ostrahou do Strmilova a odtud od místa k místu. Na jednotlivých místech postrku mělo být jeho dodání písemně potvrzeno.¹⁷ Konkrétní místo určení nebylo uvedeno. Měl být tedy dopraven někam na Moravu. Průvodní list s popisem trasy a potvrzeními příjmu se nedochoval. Domnívám se, že konvoj poskytli krajští hejtmani.

Předpokládám, že postrk vedl z Jindřichova Hradce přes Hospříz do Kunžaku (15,9 km) po tzv. Dačické stezce (vedlejší stezka tzv. Gmündské stezky). V Kunžaku na ni navazovala tzv. Želivská stezka, která po pěti kilometrech přišla do Strmilova (Květ 2002: 20; Zemské stezky). Další průběh trasy postrku není znám, pokusím se ji však rekonstruovat. Účelem postrku bylo dopravit Klora s manželkou a dětmi na Moravu. Logické by tedy bylo tam Klorovu rodinu ze Strmilova vyvést nejkratší cestou. Nejbližší obcí v Markrabství moravském byl

17 MZA Brno, fond B 1 – Gubernium, sign. Z 10/1 Cikáni 1701–1785, kart. 2181: příloha A k listu jihlavského krajského hejtmána z 20. 2. 1750 – Postrkový list Bechyňského kraje z 20. 1. 1750.

Jilem (dnes patří do okresu Jindřichův Hradec v Jihočeském kraji) na telčském panství, které roku 1750 patřilo Františku Antonínovi, hraběti z Lichtenštejna-Castelcornu (Hosák 2004: 25). Vzdálenost ze Strmilova do Jilemu činí 5 kilometrů. Celá cesta z Jindřichova Hradce do nejbližší moravské obce – Jilemu – tedy činí celkem 26 kilometrů. Cestu na moravskou hranici bylo možno zvládnout i pomalým transportem nejdéle za dva dny. Pravděpodobně byl tedy Klor s rodinou dopraven postrkem ze Strmilova na moravskou hranici, kde byl zřejmě 22. 1. 1750 ponechán svému osudu. Další zprávou o něm je osvědčení městečka Kamenice nad Lipou v Bechyňském kraji (Sommer 1842: 207), že jím 11. 2. 1750 prošel.¹⁸ Je tedy zřejmé, že se z Moravy vrátil nazpět do Čech.

Někdy kolem 11. či 12. 2. 1750 (můj odhad na základě výpočtu doby nutné k vyřízení korespondence Václava Korgera s čáslavskými krajskými hejtmany) byla Klorova rodina dodána do Polné v Čáslavském kraji v Království českém. Pravděpodobně se – pokud nebudou objeveny další dokumenty – nikdy nedozvíme, proč a kým byli do Polné dodáni. Asi byli někde v okolí znovu zadrženi. Toto zadržení však není zmíněno v žádném dokumentu.

Václav Korger, kontribuční výběrčí ditrichštejnského panství Polná v Čechách (Sommer 1843: 158), se poté dotázal u čáslavského krajského úřadu, co má s Klorem podniknout. Čáslavský krajský úřad mu nařídil dodat Klora do Jihlavy. (Tato korespondence se nedochovala.) Korger pak 17. 2. 1750 oznámil krajskému úřadu v Jihlavě v Markrabství moravském, že nechal s bezpečným konvojem dodat Cikána Jiřího Klora s ženou a čtyřmi dětmi postrkem ke krajskému úřadu v Jihlavě, a prosil o potvrzení, že zde byli odevzdáni. Rozhodnutí čáslavského krajského úřadu bylo původně přílohou Korgerova listu jihlavskému krajskému úřadu a Korger žádal, aby mu bylo vráceno.¹⁹ V Jihlavě se zřejmě ztratilo, v dalším řízení se už nevyskytuje.

Jiří Klor s rodinou byli z Polné přivedeni 17. 2. 1750 do Jihlavy a zde uvězněni v městském vězení. Následujícího dne, 18. 2. 1750, byl Jiří Klor z příkazu jihlavského krajského hejtmána předveden k městskému soudu sídlícímu na jihlavské radnici a podroben výslechu, poté byl vrácen zpět do vězení.²⁰ Výslech, jehož účelem bylo především zjištění místa Klorova narození (v postrkovém listu Bechyňského kraje byla totiž uvedena jako jeho vlast – „*Vatterland*“ – Morava), byl veden a zaznamenán v němčině; předpokládám, že Klor ovládal obě zemské řeči – češtinu i němčinu. Při výslechu bylo zjištěno, že Jiří Klor se narodil a byl pokřtěn

18 MZA Brno, fond B 1 – Gubernium, sign. Z 10/1 Cikáni 1701–1785, kart. 2181, příloha G k listu jihlavského krajského hejtmána z 20. 2. 1750 – Osvědčení různých obcí pro Jiřího Klora z 22. 11. 1749 – 11. 2. 1750.

19 Tamtéž, příloha A k listu jihlavského krajského hejtmána z 20. 2. 1750 – List kontribučního výběrčího panství Polná krajského úřadu v Jihlavě ze 17. 2. 1750.

20 Tamtéž, příloha C k listu jihlavského krajského hejtmána z 20. 2. 1750 – Protokol o výslechu Jiřího Klora u městského soudu v Jihlavě dne 18. 2. 1750.

v Náchodě a celý svůj život se zdržoval pouze v Čechách. Klor byl dotázán, proč je v postrkovém listu Bechyňského kraje uvedeno, že se narodil na Moravě, když je narozen v Náchodě. Na to Klor uvedl, že i kdyby ho to mělo stát život, nikdy na Moravě nebyl. Byl sice vyslýchán v Jindřichově Hradci, nevypovídal tam ale nic jiného, než zde v Jihlavě – že celý svůj život chodil po Čechách. (O okolnostech výsledku v Jindřichově Hradci jsem psal už výše. Podrobnosti o výsledku v Jihlavě uvedu níže v kapitole o životě Jiřího Klora.)

Jihlavský krajský hejtman, rytíř Jan Josef Kornritter von Ehrenhalm, se obrátil 20. 2. 1750 na moravskou královskou reprezentaci a komoru s prosbou o naučení, jak se má zachovat.²¹ Zaslal protokol o výsledku Klora s přílohami (list kontribučního výběrčího panství Polná, postrkový list Bechyňského kraje a atestace různých obcí a panství o pobytu Jiřího Klora). Požádal reprezentaci, zda by se mohla dotázat u českých úřadů, do kterého místa v Čechách by měl být Klor poslán postrkem vzhledem k tomu, že dosud už od dětství stále pobýval pouze v Čechách, kde se živil, „ohne jemanden zu beschweren“ (aniž by tím někoho zatěžoval), „licito modo“ – povoleným způsobem. Dále prosil o naučení, kam by v opačném případě měl být Klor s manželkou a dětmi poslán postrkem.

Moravská královská reprezentace a komora se nato neobrátila na české úřady, ale přímo na panovnici Marii Terezii.²² Prosila ji 25. 2. 1750 po uvedení již známých okolností, aby nařídila Království českému umístit pokřtěného Cikána Jiřího Klora někde v Čechách. Zde se zdržoval už od svého dětství, byl zde pokřtěn, sezdán, také se povoleným způsobem živil. Naproti tomu nebylo reprezentaci a komoře jasné, kde by měl být umístěn na Moravě, nebo do kterého moravského místa by měl být poslán postrkem. Reprezentace a komora měla pochybnosti o případném odsunutí Klora do Uher, kde by hrozilo „*periculum animae*“ (nebezpečí jeho duši), protože by tam zase mohl upadnout mezi Cikány, odpadnout od křesťanství a vést „*liederlich*“ (nepořádný) způsob života.

Za necelé tři týdny nařídila Marie Terezie české reprezentaci a komoře reskriptem ze 14. 3. 1750,²³ aby bývalý Cikán Jiří Klor, který byl z nařízení čáslavského krajského úřadu se ženou a čtyřmi dětmi poslán postrkem z Polné do Jihlavy a, jak je zřejmé z českého postrkového listu, dobře se chová, „... *derselbe in unserm Erb-Königreich Böhmen nebst seinem Weib und Kindern irgends wo untergebracht werden solle*“²⁴ (byl i se svou ženou a dětmi umístěn někde v Království českém). Reskript zcela převzal argumentaci moravské reprezentace a komory. Marie Terezie se podivila, jak mohl čáslavský krajský úřad tohoto Cikána nechat odsunout na Moravu.

21 Tamtéž, čj. 525 – list jihlavského krajského hejtmana moravské reprezentaci a komoře z 20. 2. 1750.

22 Tamtéž, čj. 526 – list moravské reprezentace a komory panovnici Marii Terezii z 25. 2. 1750.

23 Tamtéž, čj. 394 – opis výtahu z reskriptu Marie Terezie české reprezentaci a komoře ze 14. 3. 1750, zaslaného moravské reprezentaci a komoře.

24 Všechny v textu uvedené překlady citovaných dokumentů zpracoval Jiří Hanzal.

Hned 16. 3. 1750 přikázala moravská reprezentace a komora jihlavskému krajskému hejtmanovi²⁵ poslat Jiřího Klora s ženou i dětmi nazpět čáslavskému krajskému hejtmanovi, aby jim bylo v tomto kraji zajištěno zaopatření a byli zde umístěni. Tak po necelém měsíci nastoupila Klorova rodina zpáteční cestu do Čáslavského kraje. Tu již nemáme doloženo. Další osudy Jiřího Klora a jeho rodiny se možná někdy podaří doplnit na základě matričních záznamů nebo snad i dalších archivních dokumentů z archivů na území Čech.

3.2 Život Jiřího Klora

O životě Jiřího Klora jsou známy – převážně z výslechového protokolu u městského soudu v Jihlavě z 18. 2. 1750 – mnohé údaje, které však nejsou ve své většině zařaditelné do časové souvislosti. Pokusím se o doplnění údajů z jiných zdrojů a o stanovení časového rámce jeho života.

3.2.1 Doba narození Jiřího Klora a jeho věk

Jiří Klor při výslechu v Jihlavě vypověděl, že je rodilý Cikán, stár přes 30 let. To by znamenalo, že se narodil někdy před rokem 1720. Na druhé straně si postěžoval, kam že se má nyní podít „*in meinen alten Tügen*“ (na stará kolena). Představy o fázích lidského věku se v raném novověku hodně odlišovaly od našeho dnešního chápání. Jan Amos Komenský se jako první pokusil o periodizaci vývoje jedince ve své práci *Orbis pictus* z roku 1658: muž – od 28 do 35 let, starý muž – od 35 do 42 let.

Klorova matka byla podle výpovědi Jiřího Klora rovněž rodilá Cikánka jménem Catharina Klorin.²⁶ Jistou pomoc při stanovení data Klorova narození může znamenat jeho sdělení, že jeho matka byla státa v Poličce, když mu bylo 13 let. Eva Procházková uvádí ve svém rozboru rozsudků Apelačního soudu v Praze nad cikánskými delikventy k 17. 4. 1728 Cikánku Kateřinu, státou v Poličce mečem (Procházková 1992: 382). Příjmení není uvedeno, křestní jméno se však shoduje se jménem, které uvedl Klor při výslechu v Jihlavě. Považuji tedy za nejvýše pravděpodobné, že se skutečně jednalo o Klorovu matku. Znamenalo by to tedy, že se Jiří Klor mohl narodit někdy kolem roku 1715 a že v době výslechu mu mohlo být kolem 35 let; mohl se tedy skutečně – ve shodě s Komenským – považovat za starého muže.

Podle své výpovědi se Klor narodil v Náchodě – „*meine Mutter hat mich auf Nachodt in Königreich Böhmeib gebracht*“ (moje matka mě porodila v Náchodě v Království českém) a zde byl i pokřtěn. Zatím jsem prohlédl bezúspěšně matriky

25 Tamtéž, čj. 397 – dekret moravské reprezentace a komory jihlavskému krajskému hejtmanovi ze 16. 3. 1750.

26 Přípona -in byla dříve v německy mluvících oblastech přidávána k příjmením žen, je to obdoba české přípony -ová; česky by se tedy jmenovala Kateřina Klorová.

narozených římskokatolického úřadu v Náchodě z let 1714–1718 – s výjimkou června až října 1718.²⁷ Nemohu tedy zatím výše uvedený údaj ani potvrdit ani upřesnit. Pozoruhodné je, že ani slovem není v žádném dokumentu zmíněn Klorův otec. I při výslechu v Jihlavě byl Klor dotazován pouze ohledně svojí matky.

3.2.2 Od narození do popravy matky – přibližně 1715 až duben 1728

K tomuto období je známo – opět pouze na základě výslechového protokolu z Jihlavy z 18. 2. 1750 – jen tolik, že matka Kateřina Klorová vychovávala Jiřího Klora od jeho narození ve městě Poličce. Není známo, čím se živila.

3.2.3 Poprava matky

Klor uvedl, že on sám, jeho matka a jeho bratr byli zadrženi pojezdým („*Überreither*“)²⁸ poté, co byl zákaz pobytu Cikánů v zemi oznámen patentem,²⁹ a byli odvedeni do Poličky do vězení. (Znamená to, že matka a oba chlapci nežili v Poličce samotné, ale někde v jejím okolí?) Ve vězení byli drženi půl roku. Klorova matka byla v Poličce popravena – sřata mečem – podle Klora proto, že se zdržovala v zemi navzdory zákazu. Jiří Klor a jeho bratr byli propuštěni.³⁰ Městský soud v Poličce, který byl tzv. hrdebním soudem, zaslal Apelačnímu soudu v Praze³¹ tzv. právní otázku – požádal o právní naučení. O toto naučení musely žádat Apelační soud v Praze jednotlivé hrdební soudy v Českém království a Markrabství moravském (pro Moravu zřejmě platí jisté, dosud ne zcela probádané, výjimky). Apelační soud pak vyslovil tzv. ortel (z německého *Urteil*, rozsudek), který byl

27 Státní archiv v Zámruku, Sbírka matrik, Římskokatolický farní úřad Náchod, inv. č. 6217, sign. 106-3, Matrika narozených 1676–1723. Dostupné z: <http://195.113.185.42:8083/106-00003.zip>

28 Jungmann (1990: 212) zná pouze jeden význam slova pojezdý – „kdo po hospodářství neb po polích pojíždí, Uiberreiter, Wirtschaftsberer, Bereiter.“ V tomto významu to byl dříve hospodářský úředník podřízený správci velkostatku; spravoval samostatně režijní dvůr (Vácha 1971: 703). Jako pojezdý však byl dříve označován i dozorce nad silnicemi, strážný čili pojezdý silnic (Vácha 1971: 703, s odkazem na nespecifikovanou Tomkovu práci). V německém prostředí byl jako *Überreiter* rovněž označován polní hlídač (*Feldhüter*), který měl jezdit po cestách a ochraňovat pole před cestujícími (Grimm a Grimm 1971). Ve středověku a v raném novověku to byli jízdní strážci či dozorcí. Tak ve Vídni jich bylo před každým vinobraním několik najato, aby podpořili hlídače vinic, kteří měli zabránit krádeži zralých hroznů (Czeike 2014). Domnívám se, že Cikáni byli zadrženi spíše takovým jízdním polním hlídačem či dozorcem nad silnicemi než vyšším hospodářským úředníkem městského panství královského města Polička.

29 Zřejmě mýnil patent Karla VI. z 22. 1. 1726, jímž byly sjednoceny zákony upravující postup vůči Cikánům v českých dědičných zemích.

30 NA Praha, fond č. 59 – Apelační soud, Praha, Ortelní manuál 159, fol. 183, 183' – ortel a misív z 13. 4. 1728.

31 Apelační soud, oficiálně zvaný rada nad apelacemi (latinsky *consilium apellationum*) či apelační komora (německy *Appellationskammer*), byla soudní instituce, zřízená roku 1548 králem Ferdinandem I. Habsburským jako odvolací stolice od městských soudů ze všech zemí České koruny (Hladíková, Janák, Dobeš 2005: 99).

hrdelním soudem vykonán. Ortel Apelačního soudu, vyslovený 13. 4. 1728 nad Cikánkou Kateřinou, uvězněnou v Poličce pro „protulování“ (pozn. J.H.: potulku) v Království českém – ač toto již bylo mnohonásobně zapovězeno jak císařskými, tak místodržitelstvími zákazy, publikovanými všemi kraji – byl vysloven na základě jejího dobrovolného vyznání a žádosti (tzv. hrdelní otázky) práva města Poličky. Apelační soud vyslovil naučení: zmíněná Cikánka Kateřina měla být pro tak těžký přečin – jiným pro příklad a výstrahu, jí samé pak jako dobře zasloužený trest – sřata mečem. Tento trest byl stanoven patentem z 22. 1. 1726³² pro dospělé Cikánky, u nichž při prvním či druhém dopadení bylo zjištěno, že již měly určené jedno nebo obě uši nebo měly na zádech vypálené znamení trestu. Jako nenapravitelné měly být bez rozdílu sřaty mečem. Musím tedy předpokládat, že u hrdelního soudu v Poličce bylo zjištěno, že Cikánka Kateřina byla výše uvedeným způsobem někdy dříve poznamenána. Apelační soud zaslal hrdelnímu soudu v Poličce téhož dne, 13. 4. 1728 – rovněž na základě výše zmíněné hrdelní otázky – také tzv. misív.³³ Tím nařídil městskému právu v Poličce oznámit Kateřině rozsudek nad ní vynesený, a ten také vykonat, tedy nechat ji stít mečem. Datum popravy není známo, pravděpodobně bezprostředně po dodání rozsudku Apelačního soudu do Poličky. V archiváliích města Poličky se podle sdělení Státního okresního archivu Svitavy se sídlem v Litomyšli nenachází žádný zápis o její popravě.³⁴ Ani v matrice zemřelých římskokatolického farního úřadu v Poličce není úmrtí Cikánky Kateřiny zaznamenáno.³⁵ Zatím není známo, jakými pravidly se řídilo zaznamenávání úmrtí popravou do matrik. Zřejmě záleželo na místních podmínkách a iniciativě místního faráře. V téže matrice zemřelých z Poličky jsou na konci svazku zaznamenány údaje z let 1748 a 1761 o jednom popraveném v roce 1748 a dvou popravených roku 1761.³⁶ Otázka, co se stalo s těly popravených Cikánů a zda popravy byly evidovány v matrikách zemřelých, je zatím neobjasněná.³⁷

Apelační soud dále nařídil, aby oba cikánští chlapci věznění v Poličce, František a Václav, byli přísně napomenuti, aby se vyvarovali všeho zakázaného cikánského „protulování“, jinak by je očekával ostrý trest. Potom měli být propuštěni

32 Srov. pozn. 29.

33 Misiv, missiv, list poselací, něm. *Sendbrief, Sendschreiben* – byla úřední písemnost v podobě uzavřeného listu, jejíž jméno vychází ze způsobu doručení příjemci: misívy byly posílány po poslech, nesly stručné informativní sdělení a opatřeny byly sekretní přitištěnou pečeti, která ho uzavírala (Kristen 1927).

34 Ve fondu Archiv města Polička, odd. II, se účetní doklady nedochovaly. Ani v Zápisech zasedání rady v soudních záležitostech (kniha 145) či v Purkmistrovském manuálu (kniha 79) není k roku 1728 poprava Cikánky Kateřiny doložena. – Dopis SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli z 31. 8. 2016, čj. SOAZ-SY/2016-343-1. – Děkuji kolegům z litomyšlského archivu za jejich ochotnou pomoc.

35 Státní oblastní archiv v Zámruku, Sbírka matrik východočeského kraje, Římskokatol. farní úřad Polička, sign. 1673, Matrika zemřelých 1700–1767.

36 Tamtéž, fol. 159 (218) – *Syllabus personarum, quae per sententiam judiciarum ultimo supplicio affectae fuerunt*.

37 Na to upozornili: Procházková 1996: 154; Himl 2005: 42, pozn. 160; Hanzal 2016: 176.

z vazby.³⁸ Takto mírný trest napovídá nízkému věku Františka a Václava. Patent z 22. 1. 1726 totiž stanovil, že dostatečně silným chlapcům mladším osmnácti let (odhad věku byl přenechán příslušným hrdelním právům na základě posouzení fyzické a duševní vyspělosti) mělo být v Království českém uřezáno pravé ucho.³⁹ Procházková (1992: 327) uvádí, že za hranici dospělosti byl zpravidla považován čtrnáctý rok věku. Vyhrůžka ostrým trestem znamenala, že při příštím zadržení by tito chlapci (pokud by byli jako takoví identifikováni) byli přísněji potrestáni, a to uřezáním pravého ucha.⁴⁰

V misívu Apelačního soudu v Praze není naznačen žádný příbuzenský stav mezi Cikánkou Kateřinou a oběma cikánskými chlapci Františkem a Václavem. To však zřejmě v praxi Apelačního soudu bylo běžné – podle Procházkové (1992: 327) byly údaje o rodině řídké. Ještě méně byly dokládány sourozenecké vztahy nebo vztahy mezi rodiči a dětmi.

Situace vyplývající z výsledku u městského soudu v Jihlavě 18. 2. 1750 (v Poličce byla, když Jiřímu Klorovi bylo 13 let, sťata mečem jeho matka Kateřina a on a jeho nejmenovaný bratr byli propuštěni) se významně podobá situaci obsažené v ortelu a misívu Apelačního soudu z 13. 4. 1728 (v Poličce byla skutečně popravena Kateřina, jejíž příjmení není uvedeno, a z vězení byli propuštěni dva cikánští chlapci – jenže ti se jmenují František a Václav). Předpokládám, že se skutečně jedná o Kateřinu Klorovou, jejího syna Jiřího Klora a druhého, při výsledku nejmenovaného syna. Vysvětlením by mohlo být, že Cikáni mívali vedle cikánského jména, které se však ve spisech vyskytovalo jen výjimečně, křestní jméno a příjmení v domácím jazyce, které však podle Procházkové (1992: 328) libovolně měnili.

3.2.4 Další osud Jiřího Klora po popravě matky

Jiří Klor při výsledku v Jihlavě dne 18. 2. 1750 napřed vypověděl, že když mu bylo asi 13 let, odešel od matky. Další otázkou byl přiveden k odpovědi, že jeho matka byla v Poličce sťata a on a jeho bratr – jehož křestní jméno neuvedl – byli propuštěni z vězení. Poté se stále zdržovali v Čechách, kolem Prahy, a hlídali zde lidem zahrady, zelinářská a hrachová pole. Jak dlouho se Jiří Klor s bratrem takto živili, není známo.

3.2.5 Bratr Jiřího Klora

Při výsledku v Jihlavě Jiří Klor rovněž uvedl, že jeho matka, on a jeho bratr byli půl roku vězněni v Poličce a potom propuštěni. V misívu Apelačního soudu v Praze

38 NA Praha, fond č. 59 – Apelační soud, Praha, Ortelní manuál 159, fol. 183' – misív z 13. 4. 1728.

39 Srov. patent Karla VI. z 22. 1. 1726.

40 Za potvrzení děkuji PhDr. Jindřichu Franckovi – viz mail ze 17. 10. 2016.

jsou jmenováni dva cikánští chlapci, František a Václav, kteří byli po 13. 4. 1728 propuštěni z vězení. Jak jsem uvedl výše, s největší pravděpodobností se jedná o pozdějšího Jiřího Klora a jeho bratra. Pod jakým křestním jménem vystupoval Jiří Klor – zda František či Václav – a pod kterým jeho bratr, zatím nevím. Také nevím, zda tento bratr byl starší nebo mladší než Klor – pravděpodobně však mladší, protože jinak by mu bylo v době věznění přes 14 let a byl by potrestán přísněji. Jeho další osudy neznám, Jiří Klor při výslechu pouze uvedl, že se později stal vojákem. Otázka vojenských služeb Cikánů není pro české země zpracována. Jediný dosud mi známý přímý doklad z roku 1773 odkazuje na Tomáše Daniela, který podle údajů jeho otce Jiřího Daniela z Kunovic měl být plukovním tamborem neboli bubeníkem u jeho otci neznámého pluku (Hanzal 2004: 128–129).⁴¹ Thomas Fricke (1996: 443) našel pro oblast Bádenska-Württemberska pro 17. a 18. století 168 dokladů o Cikánech ve vojenských službách, vojenské povolání bylo v téže době u Cikánů časté i ve Francii (Vaux de Foletier 1961: 168–169).

3.2.6 Sňatek Jiřího Klora

Jiří Klor v Jihlavě dále vypověděl, že je ženatý, se svou ženou mají čtyři děti a jeho žena čeká páté dítě, je ve vysokém stavu těhotenství. Jeho žena že je rovněž rodilá Cikánka, narozená v Čechách, neví však kde. Její jméno Klor neuvedl. Dále vypověděl, že byl z nařízení arcibiskupské konsistoře v Praze dva roky předtím, než přišli Francouzi do země, sezdán se svou ženou u sv. Víta. (Klor neuvedl *expressis verbis*, že byl oddán v katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha na Hradčanech. Protože se však další kostely zasvěcené sv. Vítu nachází na českém venkově, myslel jistě svatovítskou katedrálu. Moravská reprezentace a komora pak uvádí doslovně, že Klor byl sezdán u sv. Víta v Praze.) Oddací list a jiné průvodní listy mu ve válečných dobách sebrali Francouzi. Jak nedávno slyšel, žije ještě duchovní, který je oddával. Jihlavský krajský hejtman Kornritter v listu moravské královské reprezentaci a komoře z 20. 2. 1750 dodal, že Jiří Klor byl sezdán „nach erreichten manbahren Jahren“ (po dosažení dospělosti) z nařízení arcibiskupské konsistoře se svou současnou ženou Kateřinou.⁴² Odkud znal Kornritter jméno Klorovy manželky? Měl snad dodatečnou informaci nebo použil omylem jména Klorovy matky?

41 Srov. MZA Brno, fond B 1 – Gubernium, sign. Z 10/1 – Cikáni 1701–1785, k. 2182, čj. 574 ze 17. 6. 1773 – protokol o výslechu Jiřího Daniela z Kunovic u městského soudu v Olomouci.

42 Tamtéž, kart. 2181, čj. 525 – list jihlavského krajského hejtmana reprezentaci a komoře z 20. 2. 1750.

Čechy byly okupovány v rámci tzv. války o dědictví habsburské. Poté, co se Marie Terezie stala 20. 10. 1740 panovnicí habsburské monarchie, popřel legitimitu její vlády, opřenou o tzv. Pragmatickou sankci, bavorský kurfiřt Karel Albrecht. Vystoupil jako manžel mladší dcery císaře Josefa I., Marie Amálie Habsburské – sestřenice Marie Terezie – s nároky na habsburské dědictví. Francie a Sasko (manželkou saského kurfiřta byla starší dcera Josefa I., Marie Josefa) doplnily koalici, jejíž vojska dobyla 26. 11. 1741 Prahu. Karel Albrecht se 9. 12. 1741 nechal jako Karel III. korunovat za českého krále. Jeho vláda v Čechách neměla dlouhého trvání. Rakouská vojska začala 5. 8. 1742 obléhat Prahu; zruinované město opustily 2. 1. 1743 zbytky nepřátelských vojsk. Nástupce Karla Albrechta v Bavorsku, jeho syn Maxmilián III., uzavřel v dubnu 1745 s Marií Terezií mír (Buchvaldek et al. 1968: 167–168).

Jestliže Jiří Klor uvedl, že byl sezdán u sv. Víta dva roky před příchodem Francouzů do Prahy, znamenalo by to zhruba dva roky před 26. 11. 1741, kdy francouzsko-bavorsko-saská vojska vstoupila do Prahy, tedy někdy koncem roku 1739. Tehdy by mu bylo zhruba 24 let. Jak jsme viděli výše, pokud byli Jiří Klor se svou ženou Kateřinou skutečně oddáni u sv. Víta v Praze, není známo, pod jakým jménem ženich vystupoval. Jistým vodítkem by snad mohl být údaj v matričním zápisu, že ženich i nevěsta jsou Cikáni. Objevil jsem však dříve – i když spíše ojedinelé – případy, kdy u Cikánů v matrikách nebyl uveden cikánský původ,⁴³ někdy snad prostě nebyl oddávajícím znám. Ženich by se v matrice oddaných u sv. Víta mohl objevit pod křestním jménem František nebo Václav; příjmení není jisté – nevíme, kdy přijal příjmení Klor. Prohledal jsem matriku oddaných farního úřadu u sv. Víta na Hradčanech pro období čtyř let – 1738 až 1741.⁴⁴ Sňatek Jiřího Klora s Kateřinou tam není zaznamenán.

Zdá se, že arcibiskupská konsistoř v Praze nechávala sezdávat v katedrále sv. Víta různé potulné osoby. Tuto otázku však je ještě nutno blíže objasnit. K datu 18. 11. 1740 je zaznamenán sňatek potulných osob (*vagi*) Františka Buriana s Kateřinou, jejíž příjmení není uvedeno.⁴⁵ Nemohu s jistotou tvrdit, že se jedná o pozdějšího Jiřího Klora a jeho manželku, nemohu to však ani vyloučit. Při výslechu v Jihlavě dne 18. 2. 1750 Jiří Klor tvrdil, že mu oddací list i jiné – průvodní – listy odebrali ve válečných dobách Francouzů. Není to vyloučené. Na druhé straně mohla být válečná doba i vítanou příležitostí k výmluvě. (Byl snad oddací list vystaven na jiné jméno než to, pod kterým Jiří Klor v současnosti vystupoval?) Zde lze poukázat na obdobný případ z roku 1744, kdy uherští Cikáni proniknuli

43 Prominentním příkladem je František Rosenberger-Růžička (srov. Hanzal 2004: 61–63, 130, 134–135, 150; nové poznatky o Rosenbergerovi viz Hanzal 2016: 172–175).

44 Archiv hlavního města Prahy, Sběrka církevních a civilních matrik, Farní úřad u sv. Víta, VÍT03 – Matrika oddaných 1710–1770.

45 Tamtéž, pag. 188.

na Moravu dokázali využít ke svým potulkám v zemi skutečnosti, že v Čechách vypukly boje s pruskými vojsky za tzv. druhé války slezské. Tvrdili, že jdou do Českého království nechat se použít k vojenským službám v císařském vojsku.⁴⁶

Příjmení Burian se jedenkrát vyskytuje v ortelních manuálech Apelačního soudu v Praze (Procházková 1995: 128). Ortelem Apelačního soudu v Praze byl 25. 4. 1718 odsouzen k smrti provazem za „protulování“ Wentzl (Václav) Burian, uvězněný v Lanškrouně (Procházková 1992: 360). Shoda mezi křestními jmény odsouzeného Václava Buriana a jednoho z cikánských chlapců propuštěných roku 1728 v Poličce a příjmeními odsouzeného Buriana a roku 1740 u sv. Víta sezdaného tuláka Františka Buriana je více než nápadná. Podařilo se snad najít otce Jiřího Klora a jeho bratra? Je to lákavá hypotéza, zakládající se však na silných indiciích.

Ani u majoritní společnosti nebylo nic neobvyklého, že jedna a táž osoba během svého života vystupovala pod několika různými jmény. Procházková (1995: 121) uvádí, že „... oproti usedlému obyvatelstvu [se] začala u romské minority příjmení ustalovat později, zpoždění nebylo příliš velké, některé prvky stabilizace můžeme pozorovat již v prvních desetiletích 18. století.“ Její zjištění mohu ze své badatelské praxe potvrdit. Jiří Klor tak mohl být roku 1728 v Poličce cikánským chlapcem Františkem, roku 1740 se ženit pod jménem František Burian a nejpozději v letech 1749–1750 vystupovat již jako Jiří Klor.

3.2.7 Pohyb Jiřího Klora po Čechách v letech 1749 a 1750⁴⁷

Jak oznamoval jihlavský krajský hejtman Jan Josef Kornritter von Ehrenhalm 20. 2. 1750 moravské reprezentaci a komoře, Jiří Klor obcházel v Čechách od jednoho místa k druhému a přitom léčil lidi.⁴⁸ Purkmistr a rada městečka Velešína na buquoyském panství Nové Hradý osvědčili 11. 10. 1749, že Jiří Klor (v osvědčení stojí jméno Clarr) je Cikán známý v zemi už „*viele iahren*“ (mnoho let).⁴⁹ Pohyb Jiřího Klora v zemi, tedy v Království českém, je však doložen jen pro dobu od 28. 5. 1749 do 11. 2. 1750, tedy pro dobu 260 dní, necelých tří čtvrtí roku. Děkujeme za to dochovaným osvědčením, jimiž různá města a městečka a správci či kanceláře různých panství potvrzovali, že se rodilý Cikán Jiří Klor s manželkou, čtyřmi dětmi a jedním koněm zdržel v jejich městě, městečku či obci, a nikomu

46 MZA Brno, fond B 1 – Gubernium, sign. Z 10/1 Cikáni 1701–1785, k. 2181.

47 Pro větší přehlednost přikládám tabelární přehled míst, která Klorovi vydala jednotlivá osvědčení (tab. 2) a mapu putování Jiřího Klora po Čechách v letech 1749–1750. Za vyhotovení mapy děkuji RNDr. Tomáši Burdovi, Ph.D. a Mgr. Ivetě Čtverákové z Centra pro výzkum v kulturní a historické geografii Katedry sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK v Praze.

48 MZA Brno, fond B 1 – Gubernium, sign. Z 10/1 Cikáni 1701–1785, kart. 2181, čj. 525 z 20. 2. 1750 – list jihlavského krajského hejtmána moravské reprezentaci a komoře.

49 Tamtéž, příloha F k listu jihlavského krajského hejtmána z 20. 2. 1750 – Atestace městečka Velešína o pobytu Jiřího Klora.

zde neuškodil. Podle atestací, které měl u sebe, rozuměl léčení různých nemocí. Většina míst však pouze potvrzovala, že jejich obcí prošel.

Celkem jsou dochovány čtyři rozličné exempláře osvědčení. Z toho jsou dvě samostatná osvědčení: jedno bylo vydáno 5. 9. 1749 purkmistrem a radou města Rožmitálu [pod Třemšínem], které patřilo pražskému arcibiskupství.⁵⁰ V tomto osvědčení bylo zmíněno, že Klor měl u sebe různá předchozí osvědčení. Druhé samostatné osvědčení vydali purkmistr a rada městečka Velešína 11. 10. 1749. Další dvě atestace jsou takříkajíc skupinové. První z nich obsahuje na začátku obsáhlé osvědčení poddanského městyse Blovic (na panství Hradiště hrabat Kolowrat-Krakowských) z 28. 5. 1749, opatřené pečeti pod krytem papíru. Na ně navazují na třech listech papíru jednovětná osvědčení o průchodu Klor s rodinou různými místy – „*Passirt per ... / zu ... / durch ...*“, zapsaná osmi městy, jedním městečkem a třinácti obcemi nebo vrchnostenskými kanceláři v době od 28. 5. 1749 do 22. 11. 1749.⁵¹ Obdobně byla pod osvědčení městyse Ledenic na treboňském panství knížat Schwarzenberků z 26. 10. 1749 připojena na stejném listu papíru další tři potvrzení: o průchodu městy Volyní z 22. 11. 1749, Deštnou z 2. 1. 1750 a Kamenicí nad Lipou z 11. 2. 1750. Město Deštná navíc potvrdilo, „*Passirt per Stadt Destna den 2. Jan[uarii] 1750 bey Gott Lob frieß gesunder Luft und sicher*“,⁵² (že v něm „nevládne žádná epidemie a je zde bezpečno“).

Pobyt a průchod Jiřího Klor s rodinou osvědčilo 28 míst, z toho bylo patnáct měst a městeček a třináct obcí. Osvědčení vydali desetkrát městský purkmistr a rada, čtyřikrát jednotlivé obce, zbylých čtrnáct osvědčení vydaly vrchnostenské úřady příslušných panství či sám purkrabí nebo správce panství. Klorova rodina urazila od 28. 5. 1749 do 11. 2. 1750 celkem 652 kilometrů.

Z itineráře Klorova putování v letech 1749–1750 je patrné, že se ze dvanácti českých krajů pohyboval pouze v šesti – na severu, ve středu a na jihu Čech: v Plzeňském kraji se sídlem v Plzni, a dále v krajích Berounském (Beroun), Litoměřickém (Litoměřice), Rakovnickém (Slaný), Prácheňském (Písek) a Bechyňském (Bechyně). Ponechával tedy stranou kraje na severozápadě (Loketský a Zatecký), severu (Litoměřický a Bolešlavský) a východu (Hradecký, Chrudimský a Čáslavský) Českého království. Z 28 míst, která potvrdila Klorovu přítomnost, pouze pět uvedlo délku pobytu: v městy Ledenicích pobyl dva dny, v městečku Blovicích a městech Hořovicích, Rožmitálu pod Třemšínem a Velešíně po jednom dnu, v ostatních obcích je pouze poznamenáno, že tudy prošel.

50 Tamtéž, příloha E k listu jihlavského krajského hejtmána z 20. 2. 1750 – Atestace města Rožmitálu z 5. 9. 1749 o pobytu Jiřího Klor.

51 Tamtéž, příloha D k listu jihlavského krajského hejtmána z 20. 2. 1750 – Atestace různých obcí a vrchnostenských kanceláří pro Jiřího Klor z 28. 5. až 22. 11. 1749.

52 Tamtéž, příloha G k listu jihlavského krajského hejtmána z 20. 2. 1750 – Atestace různých měst pro Jiřího Klor z 26. 10. 1749 až 11. 2. 1750.

Nepodařilo se mi objevit systém, jímž se Klor řídil, když si nechával vystavovat jednotlivá osvědčení. Nápadné je, že mezi vydavateli osvědčení není jediné ze sídelních měst oněch šesti krajů, v nichž se pohyboval, jakož ani jedno z pražských měst, která nebyla součástí žádného kraje. Intervaly potvrzení průchodů jednotlivými obcemi neskýtají logické vysvětlení. Někdy si Klor nechal potvrdit průchod v sousedních obcích i dvakrát za den, jindy uplynuly od vystavení jednoho potvrzení k druhému i tři či téměř čtyři týdny. Obdobně kolísají i vzdálenosti mezi jednotlivými místy, která následně pobyt potvrdila: jednou si Klor nechal potvrdit pobyt či průchod v sousední obci (nejkratší vzdálenost 3,8 km mezi Statenicemi a Tuchoměřicemi), jindy počkal až 81,8 kilometrů (mezi Hořovicemi a Budyní nad Ohří) či dokonce 91,6 kilometrů (mezi Volyní a Deštnou).

Prozkoumal jsem blíže trasu mezi prvními dvěma dochovanými atestacemi – první vystavili purkmistr a rada městyse Blovic 28. 5. 1749, druhou úřad města Hořovic dne 1. 6. 1749, pět dní po vystavení osvědčení v Blovicích. Nejkratší cesta mezi těmito městy dnes měří 44,4 kilometru; mezi nimi leží 16 obcí, které patřily k různým panstvím. Dvě města byla součástí komorních panství, tedy královským majetkem. Dalo by se očekávat, že jejich osvědčení budou mít větší váhu než osvědčení poddanských měst, městeček a obcí. Ale Klor si od nich průchod či pobyt potvrdit nenechal. Zdá se, že příliš nevyhledával kontakt se státními orgány.

Při svých osvědčeními doložených cestách disponoval Jiří Klor koněm. To potvrdila města Blovice (28. 5. 1749), Rožmitál (5. 10. 1749), Velešín (11. 10. 1749) a Ledenice (26. 10. 1749). Z 18. století jsou známa vyobrazení cikánských rodin, které veškerý svůj majetek transportovaly na jednom koni nebo na krytém vozíku taženém jedním koněm. U Klora vůz není nikde zmíněn, platí tedy zřejmě první varianta. Po zadržení Klora není už kůň nikde zmíněn, zdá se, že mu snad byl zabaven. V žádném dokumentu není zmíněno, kde Jiří Klor se svou rodinou bydlel.

Na otázku, proč se v zemi (tj. v Čechách) zdržoval i přes mnohokrát kraj-skými patenty publikovaný zákaz toulání se Cikánů, Klor odpověděl, „... *weilen ich von Kindheit auf in Böhmen erzogen worden, und mich aufgehalten hab, wo solte ich dann jetzt in meinen alten Tagen mit mein Weib und Kindern mich hinbegeben, weillen ich ansonsten nirgends, als in Böhmen bekandt bin, ich müste mit meinem Weib und Kindern verzweifeln, in deme ich kein pfennig geldt habe, und ich habe mich allezeit ehrlich aufgeführt*“,⁵³ (že proto, že byl v Čechách vychován a zde se dosud zdržoval; kam by se teď, ve svém stáří, měl s manželkou a s dětmi podít. Nikde jinde než v Čechách je neznají. Museli by se uzoufat, protože nemá žádné peníze. Dále Klor poznamenal, že se stále poctivě živí).

53 MZA Brno, fond B 1 – Gubernium, sign. Z 10/1 Cikáni 1701-1785, kart. 2181, příloha C k listu jihlavského krajského hejtmána z 20. 2. 1750 – Protokol o výsledku Jiřího Klora u městského soudu v Jihlavě dne 18. 2. 1750.

3.2.8 Zaměstnání Jiřího Klora

Poté, co matka Jiřího Klora byla někdy po 13. 4. 1728 popravena v Poličce, byli Jiří Klor a jeho bratr – tehdy asi František a Václav – propuštěni z vězení a napomenuti, aby se vyvarovali cikánského potulování. V následujících letech pobývali někde v okolí Prahy a živili se hlídáním zahrad, zelinářských a hrachových polí. Později – neznámo kdy – se jejich cesty rozdělily. Václav, pravděpodobně mladší z obou bratrů, se podle údajů Jiřího Klora stal vojákem. František – pozdější Jiří Klor – se pravděpodobně pod jménem František Burian oženil a neznámo kdy změnil zdroj obživy. O způsobu jeho života a výkonu zaměstnání vypovídá pouze několik zmínek v úředních dokumentech. Jiří Klor sám uvedl při výslechu 18. 2. 1750 u městského soudu v Jihlavě, že po dobu svého života chodil po Čechách a „*die Leüthe in Fieber, in üblen Füßen und anderen Krankheiten mit Kräutern curiret hab*“⁵⁴ (léčil lidem horečky, špatné nohy [snad revmatické potíže?] a jiné nemoci bylinkami). Uvedl, že není znám nikde jinde než v Čechách.

Klor putoval za prací v šesti českých krajích: Plzeňském, Berounském, Litoměřickém, Rakovnickém, Prácheňském a Bechyňském. Zdá se, že se pohyboval po více méně stálém okruhu. Zde si asi postupně vybudoval svou klientelu, kterou pravidelně obcházel. V obcích, jimiž procházel, se zdržel nejdéle dva dny, několikrát je doložen jednodenní pobyt, většinou obcí pouze procházel. Jeho putování nebylo sezónně omezeno. Klorovo zaměstnání nebylo zjevně příliš výnosné. Při výslechu v Jihlavě si stěžoval, že „*ich kein pfennig geldt habe...*“ (nemám žádné peníze).

Pro způsob cesty po určitém okruhu za výkonem povolání Milena Hübschmannová (1970, 1972) zavedla termín „řemeslné kočovnictví“. Putování Jiřího Klora je doloženo osvědčeními, která mu vydávala různá města, městečka a obce, dochovanými pro období od 25. 5. 1749 do 11. 2. 1750. Pro toto období tedy můžeme rekonstruovat jeho cestu po Čechách. Ve vydaných osvědčeních je v pěti případech zmíněno zaměstnání Jiřího Klora vždy stejnou formulací, jako takové, které „... dle těchto jeho sebou majících attestatů v curirování rozličných nemocí rozuměti se má“; to osvědčuje 28. 5. 1749 městys Blovice,⁵⁵ 5. 9. 1749 město Rožmitál⁵⁶ a 26. 10. 1749 městys Ledenice.⁵⁷ V Hořovicích (okr. Beroun) pouze 4. 6. 1749 potvrdili, že „... ukazatel [tj. držitel] tohoto listu u nás [...] svůj obhot [obchod] pohledával kumstu [*Kunst*

54 MZA Brno, fond B 1 – Gubernium, sign. Z 10/1 Cikáni 1701–1785, kart. 2181, příloha C k listu jihlavského krajského hejtmana moravské reprezentaci a komoře z 20. 2. 1750 – Protokol o výslechu Jiřího Klora u městského soudu v Jihlavě dne 18. 2. 1750.

55 Tamtéž, příloha D k listu jihlavského krajského hejtmana z 20. 2. 1750 – Atestace různých obcí o pobytu Jiřího Klora z 28. 5. – 22. 11. 1749.

56 Tamtéž, příloha E k listu jihlavského krajského hejtmana z 20. 2. 1750 – Atestace města Rožmitálu o pobytu Jiřího Klora z 5. 9. 1749.

57 Tamtéž, příloha G k listu jihlavského krajského hejtmana z 20. 2. 1750 – Atestace různých obcí o pobytu Jiřího Klora z 26. 10. 1749 – 11. 2. 1750.

= umění] svýho...“.⁵⁸ Purkmistr a rada městečka Velešína pak potvrdili, že „... *Zeuger deßen hier im Lande viele iahren bekanter Zückann, Nahmbens Georg Clarr, welcher nach denen uns gezeigten auch in Handen habenden Attestationen ein Medicus sein soll und in allerhandt Kranckheiten zu helfen sich getraute...*“⁵⁹ (...držitel tohoto osvědčení, ve zdejší zemi již mnoho let známý Cikán jménem Jiří Clarr, má být podle osvědčení, která vlastní a ukázal nám je, medicus [lékař, zde spíše ve významu léčitel] – a odvažuje se pomoci při rozličných nemocích...). Jihlavský krajský hejtman Jan Josef Kornritter von Ehrenhalm oznamoval 20. 2. 1750 moravské reprezentaci a komoře – opíraje se o osvědčení z majetku Klora – že „... *daselbst von einem Orth zum anderen nach Anzeige Attestatorum [...] herumbgegangen und darbey die Leütthe in Fieber und verschiedenen anderen Zuständen curiret und solcher gestalten den nöthighen Unterhalt gesucht [...] ohne jemanden zu beschwehren, licito modo gesucht hat.*“⁶⁰ (...tentýž zde obcházel od jednoho místa k druhému a přitom léčil lidi z horeček a různých jiných stavů [nemocí] a takovým způsobem hledal svou obživu, aniž by někoho obtěžoval, povoleným způsobem.) Argumentaci jihlavského krajského hejtmana, že se Jiří Klor živil povoleným způsobem – *licito modo* – převzala moravská královská reprezentace a komora⁶¹ i samotná panovnice Marie Terezie.⁶² Z čeho usoudil jihlavský krajský hejtman, že Klor měl povolení provozovat léčitelství, a kdo mu tato povolení případně vydal, není známo. Také se asi nikdy nedozvíme, od koho se Klor naučil léčit – snad od své matky?

Léčením bylinami a zubním lékařstvím se roku 1750 zabýval na Moravě i uherský Cikán ze Šaštína Jiří Lorch (Hanzal 1979b: 85; Hanzal 2004: 58, 128, 130).⁶³ Léčením lidí se zabýval rovněž Jiřík Lorchfelder, který dokonce v Pelhřimově léčil auditora Durlachova pluku. Stejně jako Klor léčil i Lorchfelder léčivými bylinami (Hanzal 1979b: 87; Hanzal 2004: 58, 59, 129, 130).⁶⁴ Také pro oblast Badenska-Württemberska dokládá Thomas Fricke (1996: 415, 603), že zde Cikáni částečně praktikovali povolání potulného léčitele (*Wanderarzt*). Uvádí, že toto povolání se vyskytovalo hlavně u českých Cikánů. Tak jistý Dadele žil v Čechách z prodeje léčiv („*Arzneien*“).⁶⁵

58 Tamtéž, příloha D k listu jihlavského krajského hejtmana ze 20. 2. 1750 – Atestace různých obcí o pobytu Jiřího Klora z 28. 5. – 22. 11. 1749.

59 Tamtéž, příloha F k listu jihlavského krajského hejtmana ze 20. 2. 1750 – Atestace městečka Velešína o pobytu Jiřího Klora z 11. 10. 1749.

60 Tamtéž, čj. 525 – list jihlavského krajského hejtmana moravské reprezentaci a komoře ze 20. 2. 1750.

61 Tamtéž, čj. 526 – list moravské královské reprezentace a komory Marii Terezii z 25. 2. 1750.

62 Tamtéž, čj. 394 – opis výtahu z reskriptu Marie Terezie české reprezentaci a komoře ze 14. 3. 1750, zaslaného moravské reprezentaci a komoře.

63 Srov. tamtéž, čj. 172 – opis císařského reskriptu z 11. 9. 1750.

64 Srov. tamtéž – záznam o výslechu Cikánů u jemnického práva 11. 2. 1754.

65 Fricke cituje z tzv. Sulzer Liste 1787: [Georg Jakob SCHÄFER], Sulzer Zigeuner-Liste und genau Beschreibung des in Schwaben, auch in Böhmen, Ungarn ... sich aufhaltenden Räuber- und Zigeuner Gesindels, Tübingen 1787.

Stejně jako ještě nebyly systematicky zpracovány dějiny Cikánů v Čechách, nebyla věnována pozornost ani jejich zaměstnání. Uvádím proto pro srovnání situaci v 18. století na Moravě. Tolerovaná cikánská rodina Danielů kočovala jako kováři po stále se opakujícím okruhu po celé Moravě. Na jednom místě se zdržovali, jen dokud nebyla uspokojena potřeba drobných kovářských prací v nejbližším okolí, nejméně dva dny, nejdelší doložený pobyt trval 129 dní. Za prací putovali převážně od jara do podzimu, v zimě se většinou zdržovali na jednom místě. Kovářství se věnovala i část cizích Cikánů, pronikajících na Moravu. Někteří z nich se věnovali výjimečně i prodeji skleněných výrobků, práci na poli, v zimě předení. Dodatkovými zdroji jejich obživy byly almužny, žebrání, občasné krádeže (Hanzal 1979b: 119–126; 1995: 32–41; 2004: 121–131).

3.2.9 Náboženská příslušnost Jiřího Klora

V aktech týkajících se Jiřího Klora je uvedeno, že byl pokřtěn v Náchodě a oddán u sv. Víta v Praze. Při výslechu v Jihlavě nebyl dotazován, jakého je náboženství.⁶⁶ Jihlavský krajský úřad a městský soud v Jihlavě zřejmě nepochybovaly o tom, že je katolického vyznání. Cikáni přijímali běžně náboženství země, kde se zdržovali – v Čechách a na Moravě římskokatolické (Hanzal 1979b: 119–127; 2004: 137–140).

3.2.10 Status Jiřího Klora

Cikáni byli na Moravě od roku 1538 vyháněni ze země, v Čechách k tomu docházelo od roku 1545. Roku 1689 byli v Čechách prohlášeni za psance, na Moravě nejpozději roku 1701. V následujícím období byli stále přísněji pronásledováni. Přesto se stále znovu objevovali v obou zemích.

Od roku 1698 žila na panství hrabat Kouniců v Uherském Brodě na Moravě rodina cikánského kováře Štěpána Daniela. 14. 1. 1718 rozhodl moravský královský tribunál, že Štěpán Daniel a jeho děti nemají být považováni za Cikány a povolil, že smějí být nadále trpěni – tj. tolerováni – v zemi; nebude to považováno za porušení proticikánských předpisů. Daniel opustil již před třiceti lety cikánský život a během této doby se řádně choval a „... má být i se svými již mimo cikánský život poctivě [tj. v manželství] zplozenými dětmi nadále trpěn ve zdejší zemi“.⁶⁷ Trpění Cikánů na panství bylo závislé na vůli vrchnosti. Roku 1747 nechal hrabě Václav Antonín Kounic-Rietberg Cikány z panství Uherský

66 MZA Brno, B 1 – Gubernium, sign. Z 10/1 Cikáni 1701–1785, kart. 2181, příloha C k listu jihlavského krajského hejtmána z 20. 2. 1750 – Protokol o výslechu Jiřího Klora u městského soudu v Jihlavě dne 18. 2. 1750.

67 Tamtéž, ,čj. 178 a 179 ze 14. 1. 1718 – pokyn moravského královského tribunálu hradištskému krajskému hejtmanovi. – Viz Hanzal 1979b: 56–57; 1995: 32–33; 2004: 106–107.

Brod vyhnat. Panovnice Marie Terezie však 28. 2. 1750 povolila dvěma rodinám z původní Danielovy velkorodiny, že smějí být nadále trpěny na panství Uherský Brod, ti ale nadále žili převážně v Uherském Ostrohu a Kunovicích na panství knížat Lichtenštejnů (Hanzal 1979b: 62–68; 1995: 35–41; 2004: 106–111).

Rovněž Jiří Klor byl rodilý Cikán, také jeho matka byla Cikánka. Moravská reprezentace a komora hlásila 25. 2. 1750 Marii Terezii, že „...*der selbe von seiner Kindheit her stets in Böhmen sich aufgehalten, alldorten seine nahrung, oben jemand zu beschwehren, licito modo gesucht habe [...] zumahlen nichts schlimmes wider ihn hervorgekommen...*“⁶⁸ (... [Klor] se od svého dětství zdržoval v Čechách, také se zde povoleným způsobem živil, aniž by někoho obtěžoval [...] rovněž není o něm nic zlého známo...).

Marie Terezie pak 14. 3. 1750 přikázala moravské reprezentaci a komoře, že „...*ein ehemahliger Zigeüner nahmens Georg Klor samt weib [...] da nun derselbe stätts in Böhmen, ohne jemandes beschwerde und licito modo seine Nahrung gesucht, [...] in Mähren aber, wo er weder gebahren, noch sich jemahls aufgehalten, nicht unterzubringen ist*“⁶⁹ (Jiří Klor, bývalý Cikán [...] s ženou a dětmi, má být umístěn někde v Království českém proto, že stále hledal práci povoleným způsobem, aniž by si kdokoliv stěžoval, [...] na Moravě naproti tomu, kde se ani nenarodil, ani se tam nikdy nezdržoval, ho není možno umístit). Moravská reprezentace a komora pak 16. 3. 1750 ve svém dekretu sdělila jihlavskému krajskému hejtmanovi rozkaz panovnice a rozkázala mu „*gedachten [...] ehemaligen Zigeuners [...] Georg Klor samt Weib und 4 Kindern e dem [...] Czaslauer Herrn Creishaubtmann zuruck senden solle, damit ihnen alldorth ihre Verpflegung und unterbringung verschaffet werden solle*“⁷⁰ (poslat [...] bývalého Cikána [...] Jiřího Klora s manželkou a čtyřmi dětmi [...] nazpět časlavskému krajskému hejtmanovi, který jim má ve svém kraji poskytnout zabezpečení a ubytování). Pozoruhodné je, že Marie Terezie nařídila přijmout Klora v Čechách pouhých čtrnáct dní poté, co přikázala znovu přijmout dvě cikánské rodiny Danielů na Moravě. Byla to pouhá náhoda? Těžko můžeme na základě pouhých dvou případů hovořit o proměnách centrální politiky.

Mechanismus vynětí jednotlivých Cikánů z platnosti proticikánských nařízení je doposud opomíjen historiky i právními historiky. Pro moravskou rodinu Danielů a jejich trpění (*Duldung*), později nazývané tolerování (*Tolerierung*), jsem již existující prameny a argumentaci shrnul (Hanzal 2004: 106–111). Obecně věnoval pojmu *Duldung* určitou, byť minimální pozornost německý právní historik Karl Härter (2008: 1792). Několik případů trpění Cikánů, případně jejich přijetí

68 Tamtéž, čj. 526 – list moravské reprezentace a komory Marii Terezii z 25. 2. 1750.

69 Tamtéž, čj. 394 – opis výtahu z reskriptu Marie Terezie české reprezentaci a komoře ze 14. 3. 1750, zaslání moravské reprezentaci a komoře.

70 Tamtéž, čj. 397 – list moravské reprezentace a komory jihlavskému krajskému hejtmanovi ze 16. 3. 1750.

pod ochranu majitele panství, uvádí pro jihoněmecké prostředí, převážně pro druhou polovinu 18. století Thomas Fricke (1996: 430, 566, 568–569, 572). Údaje o výši poplatku za ochranu (a o výši daní) jsou Frickemu (1996: 569) známy jen v jednom případě z roku 1776.

V případě Jiřího Klora nevyjmenovali Marie Terezie ani moravská reprezentace a komora *expressis verbis* všechny atributy tolerování: neuvedli, že by Jiří Klor měl být v Čechách nadále trpěn, ani to, že by mu měla být poskytována ochrana. Zmínili ale, že se živil poctivě povoleným způsobem (*licito modo*), choval se řádně a nežil mezi Cikány. Ale co je nejdůležitější: panovnice zdůraznila, že Klor je „*ehemaliger Zigeuner*“ (bývalý Cikán). To znamená jednoznačně, že ho vyňala z platnosti proticikánských zákonů. Svěřila ho do péče české královské reprezentaci a komoře. (Moravská zemská reprezentace a komora poslala Klora s rodinou prostřednictvím jihlavského královského hejtmána čáslavskému královskému hejtmanovi.) Na základě výše uvedených skutečností považuji za dokázané, že Jiří Klor a jeho rodina byli prvními dosud prokázanými tolerovanými Cikány v Čechách. Z okolností vyplývá, že konstrukce „bývalého Cikána“ u Jiřího Klora nevyklučovala potulnou existenci, rozhodující byla patrně existence mimo cikánskou skupinu.

4. Závěr

Jiří Klor žil v první polovině 18. století, v době vrcholícího pronásledování a trestání Cikánů pro kočovný způsob života. Cikáni byli považováni za psance. V období platnosti přísných proticikánských zákonů jim napomáhala přežívat hlavně nejednotnost v prosazování proticikánských opatření. Klorova matka byla roku 1728 sťata, Klor sám přežíval na svobodě; živil se napřed hlídáním polí, později léčitelstvím. Celý svůj život žil pouze v Čechách. Začátkem roku 1750 byl dvakrát zadržen v jižních Čechách a neprávem poslán postrkem na Moravu. Marie Terezie rozhodla, že jako „bývalý Cikán“ – vzdal se tedy předtím cikánského způsobu života – který se živil poctivě, zřejmě na základě nějakých povolení, mají být on i jeho rodina umístěni někde v Českém království. Vzala je tedy pod ochranu, Jiří Klor byl nadále v Čechách tolerován.

Počet pramenů k případu Klor je omezený, mnohé je nutno dovozovat na základě indicií. Obsažené informace v kombinaci s komplementárními zdroji (matriky, rozsudky Apelačního soudu v Praze) dovolují podstatně doplnit Klorův životopis. Zdá se, že jeho otcem mohl snad být Cikán Václav Burian. Klor asi dříve vystupoval pod jménem František Burian, jméno Jiří Klor snad přijal někdy mezi lety 1741–1749.

Předložený článek představuje v dosavadním bádání o dějinách Cikánů v Čechách jistý průlom. Potvrzuje můj déletrvající předpoklad, že se v Čechách také vyskytovali tolerovaní Cikáni. Článek dokazuje, že Jiří Klor a jeho rodina byli od března 1750 prvními dosud prokázanými tolerovanými Cikány v Českém

království. Domnívám se, že při systematickém bádání⁷¹ bude možné objevit pro území Čech další případy tolerovaných či delší dobu se zde zdržujících Cikánů. Tím se rozšíří i dosud velmi úzká základna a srovnávací materiál pro zkoumání mechanismu jejich tolerování.

Prameny:

Archiv hlavního města Prahy (AHMP)

Sbírka církevních a civilních matrik, Farní úřad u sv. Víta, VÍT03 – Matrika oddaných 1710–1770

Moravský zemský archiv Brno (MZA)

Fond B 1 – Gubernium, sign. Z 10/1, Cikáni 1701–1785, kart. 2181, 2182

Fond B 17 – Místodržitelství. Patenty 1628–1880, sign. Z 1

Fond C 4 – Tribunál. Sbírka normálií

Národní archiv Praha (NA)

Fond č. 59 – Apelační soud, Praha, Ortelní manuál 159, fol. 183, 183' – ortel a misív z 13. 4. 1728

Státní oblastní archiv v Třeboni (SOA Třeboň)

Matriční kniha narozených, oddaných a zemřelých římskokatol. farního úřadu Netolice, 3, 1686–1709

Státní oblastní archiv v Zámrsku (SOA Zámorsk)

Sbírka matrik východočeského kraje, inv. č. 6239, sign. 106–3 – Římskokatol. farní úřad Náchod, Matrika narozených 1676–1723, dostupné z: <http://195.113.185.42:8083/106-00003.zip>;

Inv. č. 7396, sign. 1673 – Římskokatol. farní úřad Polička, Matrika zemřelých 1700–1767

Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli (SOKA Svitavy)

Fond Archiv města Polička Odd. II – Knihy do roku 1850 a písemnosti regulovaného magistrátu: Kniha 79 – Purkmistrovský manuál 1724–1730: Kniha 145 – Zápis zasedání rady v soudních záležitostech 1723

⁷¹ Na možnosti poukazuji ve studii Hanzal 2016: 175–176.

Literatura:

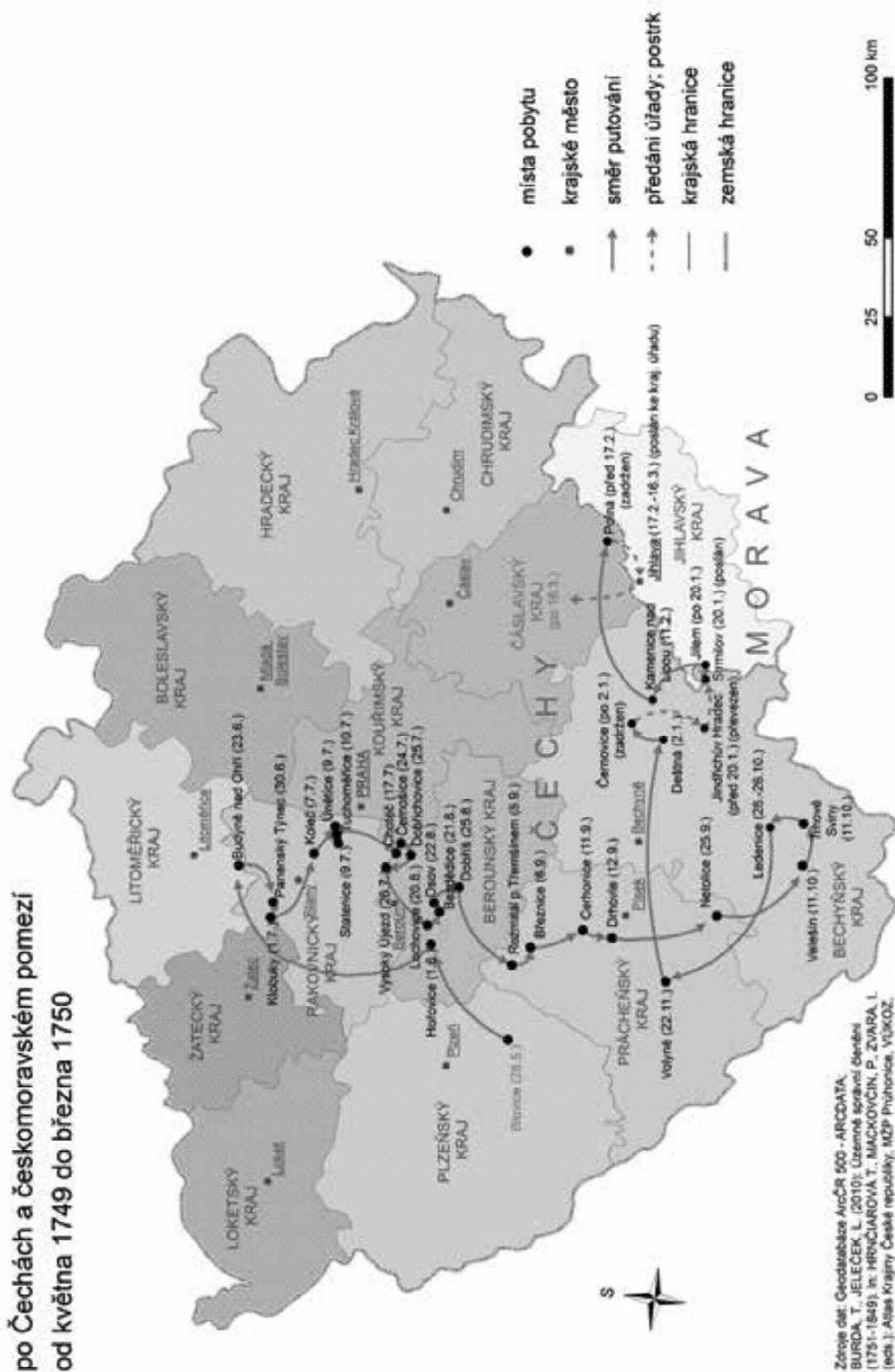
- Comenius, J. A. 1658. *Orbis sensualium pictus*. Nürnberg: Michael Endter.
- Constitutio criminalis Josephina*. 1708. = Geho Milosti Římského Cýsaře Vher-ského a Českého Krále ec. Jozeffa Prwnjho... Nowé Práwo Vtrpné a Hrdelnj pro Králowstwj České Margabstwj Morawské a Knjžetctwj Slezské. Wytisstěno w Praze: V Dědičuw Jana Karla Geřábka skrze Jana Adama Cecynkara Faktora.
- Czeike, F. 2014. *Historisches Lexikon Wien*. Zdroj: Wien Geschichte Wiki. 23. 1. 2014. Dostupné z: <https://www.wien.gv.at/wiki/index.php?title=Überreiter> [cit. 2016–06–12]
- Buchvaldek, M. (et al.). 1968. *Dějiny Československa v datech*. Praha: Svoboda.
- d'Elvert, Ch. 1859. Zur Geschichte der Zigeuner in Mähren und Schlesien. In: *Schriften der historisch-statistischen Sektion der k. k. mähr. schles. Gesellschaft für Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde*, XII. Band, 110–144.
- Dibelka, J. 2006. „Kde my se máme podít, když nemáme naši zem?“ Migrace Cikánů v raném novověku a jejich reflexe v očích okolí. In: *Dějiny migrací v českých zemích v novověku. Historická demografie 30 – suplement*, 189–204.
- Fialová, L. (et al.). 1996. *Dějiny obyvatelstva v českých zemích*. Praha: Mladá fronta.
- Fricke, T. 1996. *Zigeuner im Zeitalter des Absolutismus. Bilanz einer einseitigen Überlieferung. Eine sozialgeschichtliche Untersuchung anhand südwestdeutscher Quellen*. Pfaffenweiler: Centaurus-Verlags-Gesellschaft.
- Grimm, J. a W. 1971. *Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm*. 16 Bde. in 32 Teilbänden. Leipzig 1854–1961. Quellenverzeichnis Leipzig 1971. Online-Version 1. 12. 2016. Dostupné z: <http://woerterbuchnetz.de/DWB/> [cit. 2016–10–04].
- Hanzal, J. 1979a. Pronásledování Cikánů na Moravě a jejich vypuzení ze země v roce 1578. In: *Vlastivědné listy Severomoravského kraje* 5 (1), 10–12.
- Hanzal, J. 1979b. *Přehled dějin Cikánů na Moravě do zahájení josefinských pokusů o jejich usídlení v 80. letech 18. století*. Nepublikovaná dizertační práce. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Hanzal, J. 1995. Romové tolerovaní na Moravě v letech 1698–1784. In: *Časopis Matice moravské* 114 (1), 25–48.
- Hanzal, J. 2004. *Cikáni na Moravě v 15. až 18. století. Dějiny etnika na okraji společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Hanzal, J. 2005. Zarys historii Cyganów na Śląsku do czasów zaboru pruskiego oraz tzw. „cygańska tablica ostrzegawcza“ ze Śląska pochodząca z 1708 roku. In: *Studia i materiały z dziejów Śląska* 26, 134–150.
- Hanzal, J. 2016. Demografie cikánského obyvatelstva v českých zemích v 17. a 18. století (na základě rozboru církevních matrik). In: *Historická demografie* 40 (2), 135–177.
- Härter, K. 2008. Fremde, Fremdenrecht. In: *Handwörterbuch der deutschen Rechtsgeschichte*. Bd. I Aachen–Geistliche Bank. – 2., völl. Berlin: Erich Schmidt.

- Himl, P. 2003. Posudek z 23. května 2003 k vydání knihy: Jiří Hanzal, 2004, *Cikáni na Moravě v 15. až 18. století. Dějiny etnika na okraji společnosti*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Himl, P. 2005. Milost místo smrti (v procesech s Cikány v Čechách první poloviny 18. století) aneb jak nepočítat historii. In: *Dějiny-teorie-kritika* 2 (1), 7–43.
- Himl, P. 2007. *Zrození vagabunda: neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Argo.
- Hledíková, Z., Janák, J., Dobeš, J. 2005. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Hosák, L. 2004. *Historický místopis země moravsko-slezské*. Praha: Academia (2. vyd.).
- Hübschmannová, M. 1970. Společenská problematika Romů v ČSSR. In: *Demografie* 12 (3), 232–237.
- Hübschmannová, M. 1972. What can sociology suggest about the origin of Roma. In: *Archiv orientální* 40 (1), 51–64.
- Jamnická-Šmerglová, Z. 1955. *Dějiny našich Cikánů*. Praha: Orbis.
- Jungmann, J. 1990. *Slovník česko-německý*. Díl III. P–R. Praha: Academia.
- Kristen, Z. 1927. Listy poselací a jejich registra v královské kanceláři české až do Bílé Hory. In: *Časopis archivní školy* 5, 1–109.
- Květ, R. 2002. *Staré stezky v České republice*. Brno: Moravské zemské muzeum.
- Lesný, V. 1934. Jazyk cikánů v ČSR. In: *Československá vlastivěda*. Díl III. Jazyk. Praha: Sfinx, 605–612.
- Lůžek, B. 1977. Cikáni na brandýském panství v 16. století. In: *Středočeský sborník historický* 12, 243–246.
- Miklušáková, M. 1998. Poznámka překladatelky. In: Fraser, A. 1998. *Cikáni*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 313–316.
- Nečas, C. 1991. *Společenská problematika Romů v minulosti a přítomnosti I*. Brno: Masarykova univerzita.
- Nečas, C. 2000. Cikáni na Moravě a ve Slezsku do první třetiny 20. století. In: *Český lid* 87 (3), 230–247.
- Palacký, F. (ed.). 1829. *Starj letopisowé česstj od roku 1378 do 1527, čili Pokračowánj v kronikách Přibjka Pulkawy a Benesse z Hořowic, z rukopisů starých wydané*. W Praze: péčj a nákladem král. české Společnosti Nauk.
- Pánek, J. 1974. Pronásledování romských (cikánských) kočovníků v první čtvrtině 18. století ve světle divišovské smolné knihy. (Příspěvek k dějinám Romů v českých zemích.) In: *Zpravodaj středočeské vlastivědy a kronikářství* 6, 17–41.
- Pánek, J. 1978. Pronásledování romských kočovníků na Vlašimsku v první polovině 18. století. (Příspěvek k poznání pozdně feudálního hrdelního soudnictví v Čechách). In: *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka* 19, 317–324.
- Pánek, J. 1984. Městské hrdelní soudnictví v pozdně feudálních Čechách (výsledky, problémy a perspektivy studia). In: *Československý časopis historický* 32, 693–728.

- Pánek, J. 2003. První romský holocaust – česká cesta k jeho poznání. In: Dvořák, T., Vlček, R., Vykoupil, L. (eds.). *Milý Bore... Profesoru Ctiboru Nečasovi k jeho sedmdesátým narozeninám věnují přátelé, kolegové a žáci*. Brno: Historický ústav, 345–351.
- Procházková, E. 1992. Perzekuce romských kočovníků v českých zemích v 18. století. (Na základě ortelních manuálů pražského apelačního soudu). In: *Sborník archivních prací* 42, 307–409.
- Procházková, E. 1995. Jména a příjmení Romů v zápisech ortelních manuálů pražského apelačního soudu. In: Hradilová, Marta (ed.). 1995. *Pocta Evy Šmilauerové: sborník k 60. narozeninám PhDr. Evy Šmilauerové, CSc.* Praha, Státní okresní archiv Praha-západ, 117–136.
- Procházková, E. 1996. Perzekuce Romů v Českých zemích. (Výsledky a další perspektivy studia.) In: *Hrdelní soudnictví českých zemí 16. – 18. století. Sborník příspěvků z konference, konané v Pardubicích 21. – 22. 9. 1995*. Pardubice: Východočeské muzeum, 151–157.
- Ptak, M. J. 2005. Cyganie na Śląsku w świetle regulacji prawnych do połowy XVIII w. In: *Mniejszości narodowe: problemy ustrojowo-prawne: materiały VIII Konferencji historyków państwa i prawa, Łagów, 8–11 lipca 2004*. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, 29–42.
- Vácha, J. (ed. a kol.). 1971. *Slovník spisovného jazyka českého*. Sv. 2, N–Q. Praha, Academia.
- Sommer, J. G. 1842. *Das Königreich Böhmen: statistisch-topographisch dargestellt. Zehnter Band – Taborer Kreis*. Prag: Friedrich Ehrlich.
- Sommer, J. G. 1843. *Das Königreich Böhmen: statistisch-topographisch dargestellt. Elfter Band – Časlauer Kreis*. Prag: Friedrich Ehrlich.
- Stoklásková, Z. 2013. Postrk jako nástroj chudinské péče. In: Hlavačka, Milan, Cibulka, Pavel. 2013. *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén: ambivalence dobových perspektiv, individuální a kolektivní strategie chudých a instrumentária řešení*. Praha: Historický ústav, 293–318.
- Svátek, J. 1879. Die Zigeuner in Böhmen. In: *Culturhistorische Bilder aus Böhmen*. Wien: Wilhelm Braumüller, 275–311.
- Vaux de Foletier, F. de. 1961. *Les Tsiganes dans l'ancienne France*. Paris: Connaissance du Monde.
- Winter, Z. 1892. *Kulturní obraz českých měst II. Život veřejný XV. a XVI. věku*. Praha: Nákl. Matice české.
- Zemské stezky. In: Regni Bohemiae Turowka. Internetové stránky vesnice Turowka. Dostupné z: <http://www.turowka.cz/index.php?page=&id=115> [cit. 2016–10–12]

ITINERÁŘ CEST JIŘÍHO KLORA

po Čechách a českomoravském pomezí
od května 1749 do března 1750

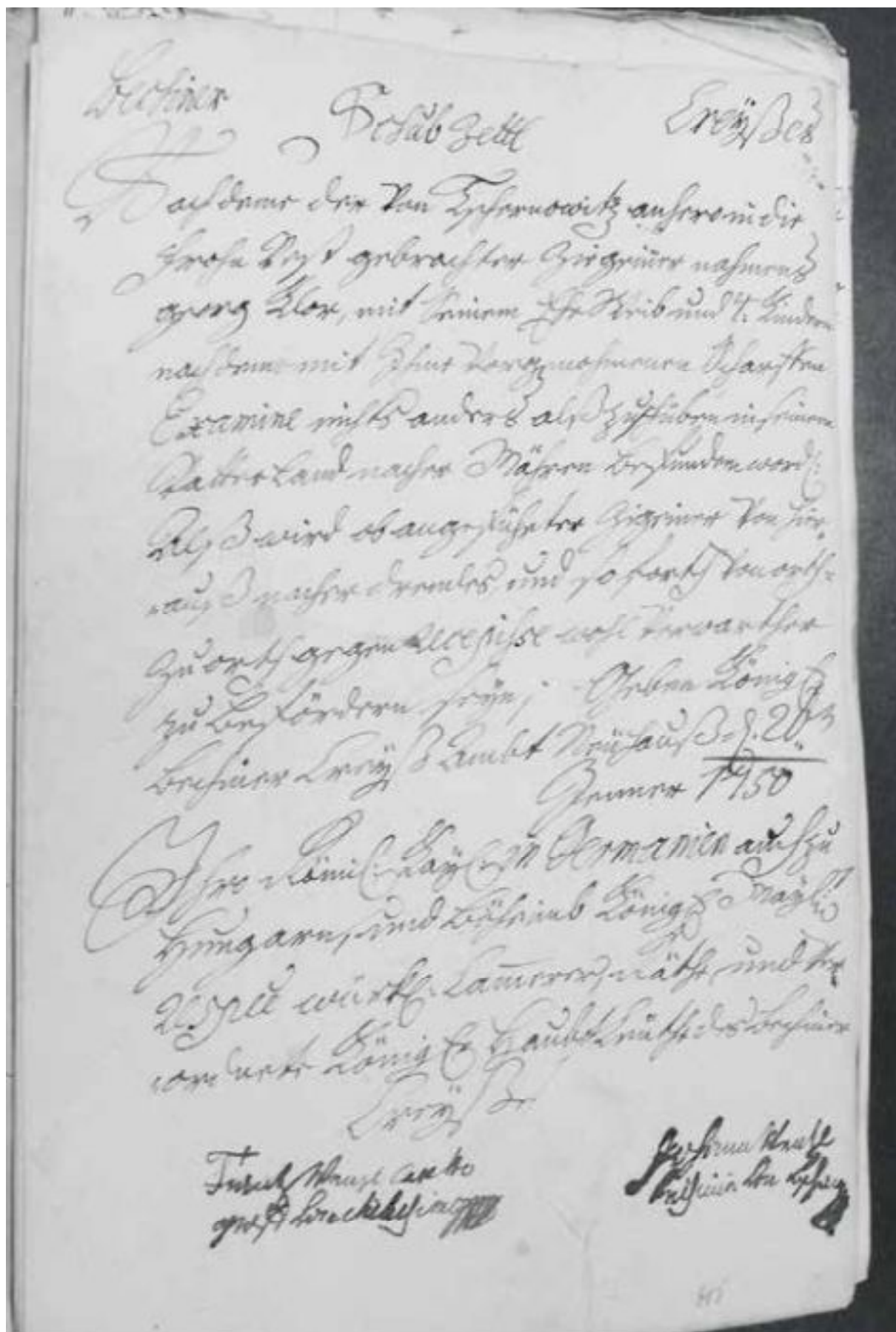
Tab. 1 Přesuny Jiřího Klora a jeho rodiny po zadržení v Černovicích

Černovice (panství Černovice, Bechyňský kraj)	
--> zde byli Klor s rodinou zřejmě zadržení	po 2. 1. 1750
--> Klor s rodinou odesláni do Jindřichova Hradce	? ? ?
Jindřichův Hradec (Bechyňský kraj)	
--> pobyt Klora [a rodiny?] ve vězení	? ? ?
--> útrpný výslech Jiřího Klora	? ? ?
--> postrkový list hejtmanů Bechyňského kraje	20. 1. 1750
--> postrk Klora s rodinou do Strmilova	20. 1. 1750?
Strmilov (Bechyňský kraj)	
--> další postrk (neznámým směrem, na Moravu)	? ? ?
Zřejmě návrat Klora s rodinou do Čech	? ? ?
Průchod Kamenicí nad Lipou (Bechyňský kraj)	11. 2. 1750
Znovu chycení, neznámo kde (a dodání do Polné?)	mezi 11. a 16. 2. 1750
Polná (Čáslavský kraj)	
--> dotaz vrchnost. úřadu na krajský úřad Čáslavského kraje, jak naložit s Cikánem Jiřím Klorem, dodaným do Polné	? ? ?
<-- krajský úřad Čáslavského kraje rozhoduje dodat Klora jihlavskému krajskému úřadu do Jihlavy	? ? ?
--> panství Polná dodává Klora ke krajskému úřadu v Jihlavě	17. 2. 1750
Jihlava (Jihlavský kraj, Morava)	
--> Klor s rodinou uvěznění v městském vězení	17. 2. 1750
--> výslech Klora u městského soudu na radnici	18. 2. 1750
--> Klor byl dodán nazpět do vězení	18. 2. 1750
--> dotaz krajského úřadu k moravské reprezentaci a komoře, jak naložit s Klorem	20. 2. 1750
--> dotaz moravské reprezentace a komory k císařovně	25. 2. 1750
<-- reskript císařovny české reprezentaci a komoře	14. 3. 1750
<-- kopie reskriptu moravské reprezentaci a komoře, přijata	15.3.1750
--> moravská reprezentace a komora nařizuje krajskému úřadu v Jihlavě poslat Jiřího Klora se ženou a dětmi nazpět čáslavským krajským hejtmanům	16. 3. 1750
--> krajský úřad v Jihlavě posílá Klora s rodinou do Čech, do Čáslavského kraje	po 16. 3. 1750
Čáslavský kraj: místo určení a další pobyt neznámý	

Tab. 2 Itinerář putování Jiřího Klora od 28. 5. 1749 do 11. 2. 1750 na základě mu vydaných osvědčení

Datum vystavení	Místo vystavení	Vzdál. v km	Panství	Vydal	Kraj v r. 1750	Okres	Zdržel se dní
1749.05.28	Blovce (městys)	- - -	Hradiště	Purkmistr a rada	Plzeňský	Plzeň-jih	1 den
1749.06.01	Hořovice (město)	44,4	Hořovice a Jince	Neuvedeno	Berounský	Beroun	1 den?
1749.06.23	Budyně nad Ohří (město)	81,8	Budyně	Městská kancelář	Litoměřický	Litoměřice	prošel
1749.06.30	Panenský Týnec (městečko)	26,0	Statek Panenský Týnec	Primátor	Rakovnický	Louny	prošel
1749.07.01	Klobuky	5,9	Vraná a statek Pozdeň	Neuvedeno	Rakovnický	Kladno	prošel
1749.07.07	Koleč	23,9	Koleč	Neuvedeno	Rakovnický	Kladno	prošel
1749.07.09	Únětice u Prahy	14,2	Chocenice	Neuvedeno	Rakovnický	Praha-západ	prošel
1749.07.09	Statenice	4,1	Statek Statenice a Kamýk	Neuvedeno	Rakovnický	Praha-západ	prošel
1749.07.10	Tuchoměřice	3,8	Tuchoměřice	Vrchnost. kancelář	Rakovnický	Praha-západ	prošel
1749.07.17	Choteč	20,2	Statek Choteč	Purkrabí	Rakovnický	Praha-západ	prošel
1749.07.24	Černošice (město)	8,6	Kláster Zbraslav	Vrchnost. úřad	Berounský	Praha-západ	prošel
1749.07.25	Dobřichovice	5,6	Statek Dobřichovice a Slivenec	Správce statku	Berounský	Praha-západ	prošel
1749.07.26	Vysoký Újezd	12,2	Statek Vysoký Újezd	Purkrabí	Berounský	Beroun	prošel
1749.08.20	Lochovice	30,0	Lochovice	Hejtman panství	Berounský	Beroun	prošel
1749.08.21	Bezdědice	4,9	Hořovice a Jince	Purkrabí	Berounský	Beroun	prošel
1749.08.22	Osov	5,6	Osov	Správce panství	Berounský	Beroun	prošel
1749.08.25	Dobříš (město)	11,4	Dobříš	Vrchnost. kancelář	Berounský	Příbram	prošel
1749.09.05	Rožmitál [p. Třemšínem] (město)	34,1	Rožmitál	Purkmistr a rada	Prácheňský	Příbram	1 den
1749.09.06	Březnice (město)	9,4	Březnice	Vrchnost. kancelář	Prácheňský	Příbram	prošel
1749.09.11	Cerhonice	22,9	Cerhonice	Vrchnost. kancelář	Prácheňský	Písek	prošel
1749.09.12	Drhove	10,7	Drhove a Čížová	Vrchnost. kancelář	Prácheňský	Písek	prošel

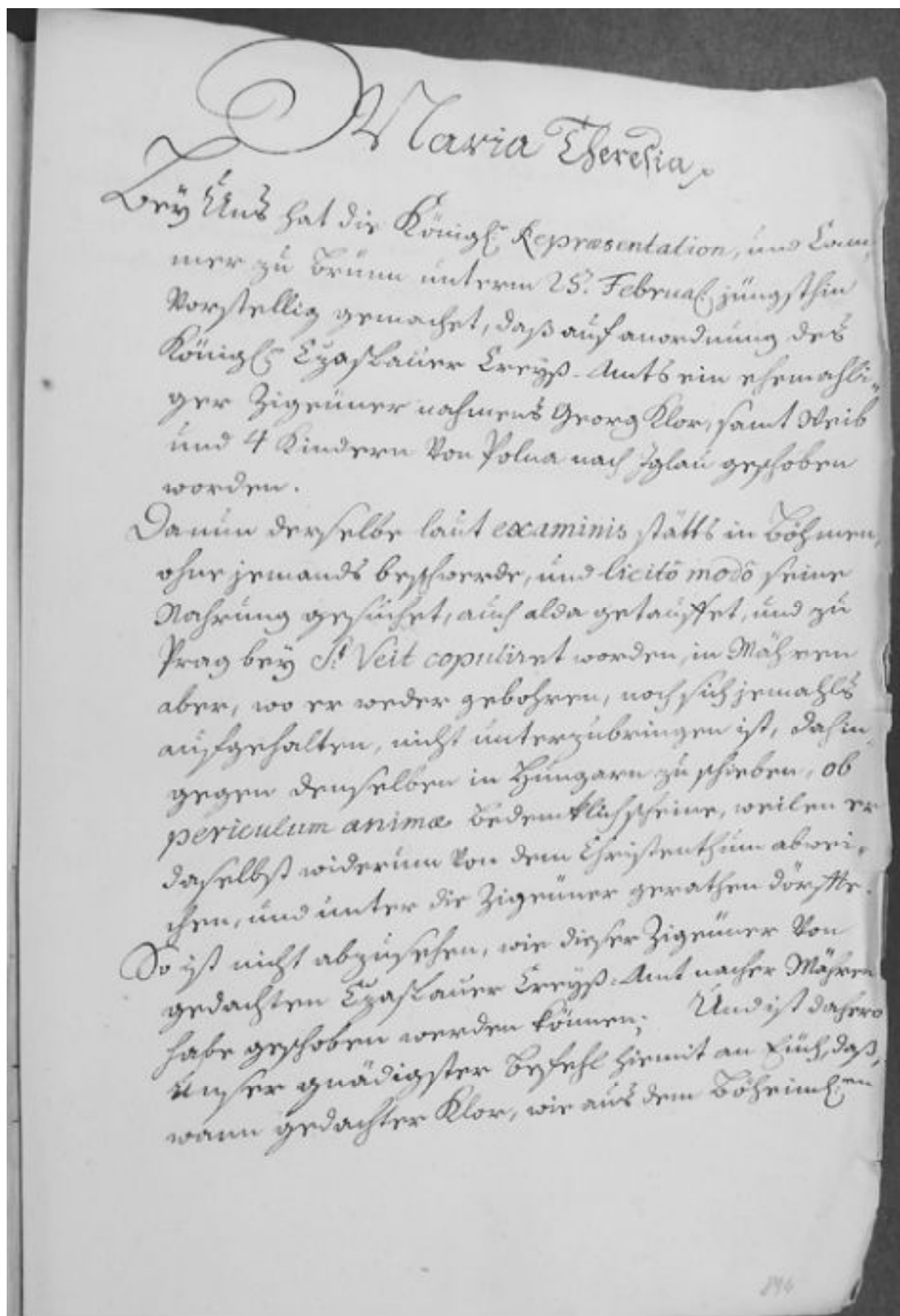
Datum vystavení	Místo vystavení	Vzdál. v km	Panství	Vydal	Kraj v r. 1750	Okres	Zdržel se dní
1749.09.25	Netolice (město)	44,4	Netolice	Vrchnost. kancelář	Bechyňský	Prachatice	prošel
1749.10.11	Velešín (město)	41,5	Nové Hrady	Purkmistr	Bechyňský	Č. Krumlov	1 den
1749.10.11	Trhové Sviny (městečko)	15,7	Nové Hrady	Purkmistr a rada	Bechyňský	Č. Budějovice	prošel
1749.10.26	Ledenice (městys)	12,2	Třeboň	Purkm. a konšelé	Bechyňský	Č. Budějovice	2 dny
1749.11.22	Volyně (město)	67,0	Volyně	Vrchnost. kancelář	Prácheňský	Strakonice	prošel
1750.01.02	Deštná (město)	91,6	Červená Lhota	Purkmistr a rada	Bechyňský	Jindř. Hradec	prošel
1750.02.11	Kamenice nad Lipou (město)	17,6	Kamenice nad Lipou	Neuvedeno	Bechyňský	Pelhřimov	prošel

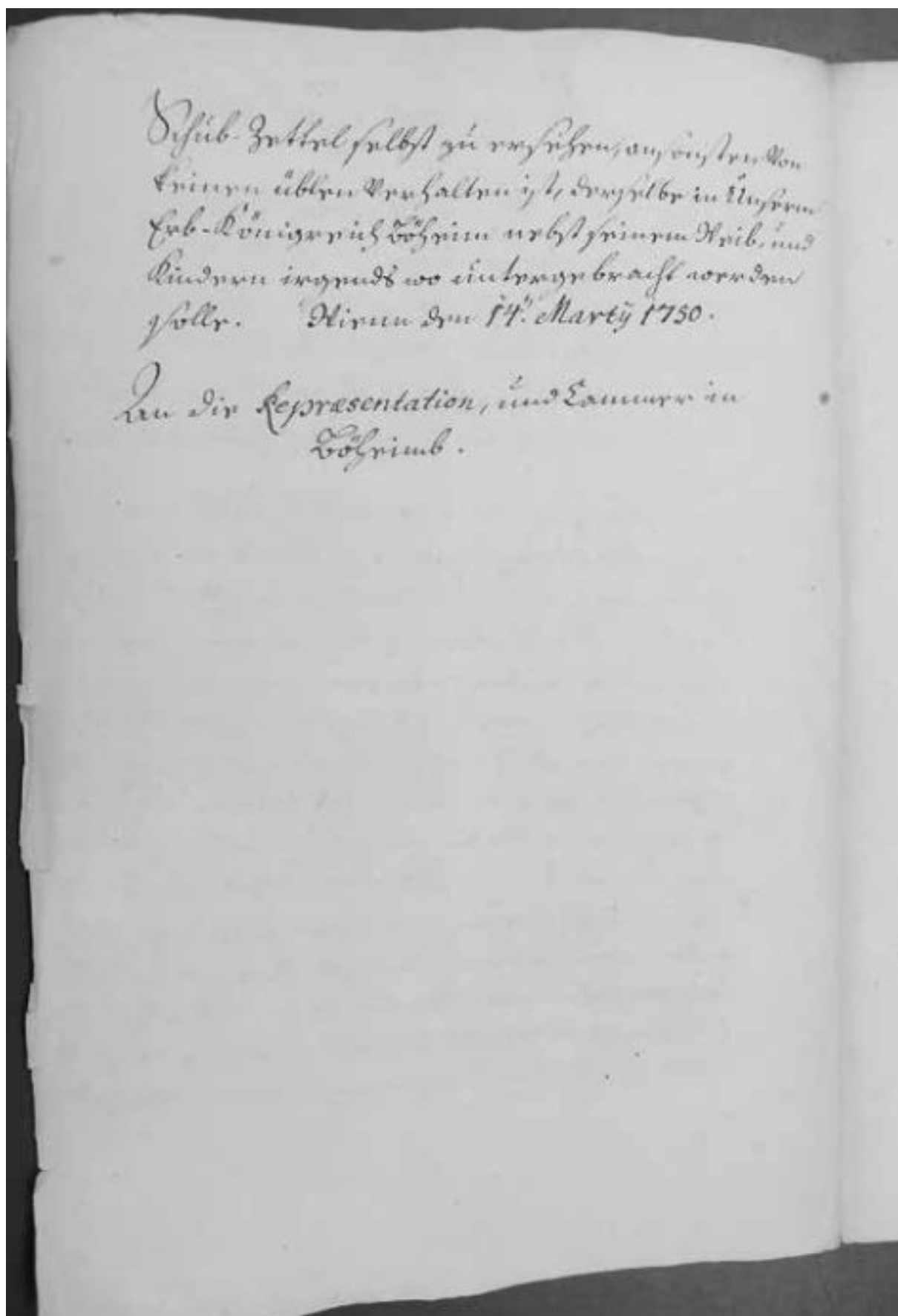
MZA Brno, fond B 1 Gubernium, sign. Z 10/č. 1 Záležitosti cikánů 1701-1769, kart. 2181, fol. 601 - příl. B k listu jihlav. kraj. hejtmana z 20. 2. 1750 – Postrkový list hejtmanů Bechyňského kraje z 20. 1. 1750.

MZA Brno, fond B 1 Gubernium, sign. Z 10/č. 1 Záležitosti cikánů 1701-1769, kart. 2181, fol. 661 – příl. E k listu jihlav. kraj. hejtmána z 20. 2. 1750 – Osvědčení města Rožmitálu pro Jiřího Klora ze dne 5. 9. 1749.

MZA Brno, fond B 1 Gubernium, sign. Z 10/č. 1 Záležitosti cikánů 1701-1769, kart. 2181, čj. 394, fol. 894 – Opis výtahu z reskriptu Marie Terezie české reprezentaci a komoře ze 14. 3. 1750, zaslaného moravské reprezentaci a komoře.

MZA Brno, fond B 1 Gubernium, sign. Z 10/č. 1 Záležitosti cikánů 1701-1769, kart. 2181, čj. 394, fol. 894 – Opis výtahu z reskriptu Marie Terezie české reprezentaci a komoře ze 14. 3. 1750, zaslaného moravské reprezentaci a komoře.